МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота
магістра

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Виконала: студент, ІІ курсу,
групи 8.0543-з
спеціальності 054 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія»
В.М. Ніколенко

Керівник: доцент кафедри
соціології, к.філос.н.,
О.С. Сорокіна

Рецензент: професор кафедри
соціології, д.філос.н., проф.
М.А. Лепський

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Магістр
Спеціальність 054 «Соціологія»
Освітня програма «Соціологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
В.О. Скворець _____
10 травня 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Ніколенко Владиславу Максимовичу

1. Тема роботи (проекту) Дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану

Керівник роботи Сорокіна О.С., к.філос.н.

Затверджені наказом ЗНУ від 11 березня 2023 року № 433-с

2. Строк подання студентом роботи 03 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи 1.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1. Гелбрейт Д. К. Суспільство блага. Пора гуманності. К.: ВД «Скарби», 2003. 160 с. 2. Черенько Л.М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності : монографія. Київ, 2021. 423 с. 3. Хаустова В. Є., Узунов Ф. В. Міжнародний порівняльний аналіз рівня та якості життя населення країн світу. Вісник ДонДУЕТ. 2003. № 4 (20). С. 47 – 55. 4. Савельчук І. Б. Очікування та орієнтація на майбутнє: виклики під час війни для сучасної учнівської та студентської молоді. Післявоєнний світ: люди, проблеми, цінності : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15.04.2022 р. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. С. 67–68.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
1. Визначити зміст поняття «якість життя»; 2. Проаналізувати історію дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану; 3. Виділити методологічні підходи в дослідженні якості життя молоді в умовах дії воєнного стану; 4. Визначити сутність та зміст воєнного стану; 5. Проаналізувати якість життя молоді в умовах воєнного стану; 6. Охарактеризувати зміни у соціальних зв'язках та соціальному капіталі молоді під час дії воєнного стану; 7. обґрунтувати опитування як метод дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану; 8. Проаналізувати та інтерпретувати результати дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану; 9. Розробити рекомендації щодо покращення якості життя молоді в умовах дії воєнного стану.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

---

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Сорокіна О.С., доцент кафедри соціології	04.09.24	04.09.24
Розділ 2	Сорокіна О.С., доцент кафедри соціології	02.10.24	02.10.24
Розділ 3	Сорокіна О.С., доцент кафедри соціології	01.11.24	01.11.24

7. Дата видачі завдання 10 травня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Березень 2024	*виконано*
2.	Опрацювання наукових джерел	Травень-Серпень 2024	*виконано*
3.	Робота над вступом	Серпень 2024	*виконано*
4.	Робота над першим розділом	Вересень 2024	*виконано*
5.	Робота над другим розділом	Жовтень 2024	*виконано*
6.	Проведення соціологічного дослідження	Жовтень-Листопад 2024	*виконано*
7.	Робота над третім розділом	Листопад 2024	*виконано*
8.	Робота над висновками	Грудень 2024	*виконано*

Студент _____ В.М. Ніколенко

Керівник роботи (проекту) _____ О.С. Сорокіна

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Сорокіна

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: складається з 61 сторінки, 38 позиції у списку літератури, 2 додатків

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ, МОЛОДЬ, ВОЄННИЙ СТАН

Мета наукового дослідження: розробити рекомендації щодо покращення якості життя молоді в умовах дії воєнного стану.

Об'єкт наукового дослідження: якість життя молоді.

Предмет наукового дослідження: якість життя молоді в умовах дії воєнного стану.

Методи наукового дослідження: метод емпіричного дослідження – онлайн-опитування.

Гіпотеза дослідження: Якість життя в умовах дії воєнного стану молодь визначає передусім через забезпечення безпеки життя та можливість мінімізації вітальних загроз та травматизації.

Висновки: 1. Огляд історичних та теоретичних підходів до поняття «якість життя» показує, що це складне та багатовимірне явище, яке охоплює багато аспектів людського життя, включаючи матеріальний добробут, фізичне та психічне здоров'я, соціальні зв'язки та загальну задоволеність життям.

2. Ситуація воєнного стану створює низку викликів для якості життя молоді, особливо через зміну соціально-економічних умов, порушення нормального ритму життя та психологічний тиск. Основними факторами, що впливають на якість життя молоді у воєнний час, є економічна нестабільність, ризики фізичної безпеки, порушення навчального процесу та обмежені можливості соціальної взаємодії. При цьому важливу роль відіграють суб'єктивні чинники, такі як тривожність і стрес, а також стратегії адаптації молоді.

3. Якість життя молоді в умовах воєнного стану значно погіршується під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Необхідно розробити комплексний підхід до підтримки молоді, який включає економічну, соціальну та психологічну підтримку та забезпечує можливості для збереження та розвитку соціальних зв'язків та самореалізації.

SUMMARY

Diploma thesis consists of consists of 61 pages, 38 references, 2 appendices.

QUALITY OF LIFE, YOUTH, MARTIAL STATE

Research purpose is to develop recommendations for improving the quality of life of young people under martial law.

Research object: the quality of life of young people.

Research subject: the quality of life of young people under martial law.

Research method: the method of empirical research - online survey.

Research hypothesis: the quality of life in martial law is achieved by young people primarily through ensuring the safety of life and the ability to minimize life threats and trauma.

Conclusions: 1. A review of historical and theoretical approaches to the concept of "quality of life" shows that this is a complex and multidimensional phenomenon that encompasses many aspects of human life, including material well-being, physical and mental health, social ties and general satisfaction with life.

2. The martial law situation creates a number of challenges for the quality of life of young people, especially due to changing socio-economic conditions, disruption of the normal rhythm of life and psychological pressure. The main factors affecting the quality of life of young people in wartime are economic instability, risks to physical safety, disruption of the educational process and limited opportunities for social interaction. In this case, subjective factors such as anxiety and stress, as well as youth adaptation strategies play an important role.

3. The quality of life of young people in martial law conditions is significantly improved under the influence of both objective and subjective factors. It is possible to develop a comprehensive approach to supporting young people, which includes economic, social and psychological support and provides opportunities for the preservation and social development of connections and self-realization.

ЗМІСТ

ВСТУП……6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ……8
1.1. Визначити зміст поняття «якість життя»……..8
1.2. Історія дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану…….16
1.3. Методологічні підходи в дослідженні якості життя молоді в умовах дії воєнного стану……..……20
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..22
2.1. Сутність та зміст воєнного стану……..22
2.2. Якість життя молоді в умовах воєнного стану……..……..26
2.3. Зміни у соціальних зв’язках та соціальному капіталі молоді під час дії воєнного стану……...32
РОЗДІЛ 3. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….39
3.1. Опитування як метод дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану……39
3.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану…….42
3.3. Рекомендації щодо покращення якості життя молоді в умовах дії воєнного стану……53
ВИСНОВКИ……...56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….58
ДОДАТКИ……..62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Масштабна окупація російською федерацією України спричинила гуманітарні страждання, переміщення населення вдома та за кордоном, та депортацію українців до Російської Федерації. За даними ООН, станом на лютий 2023 року в Україні було вбито 8231 цивільного населення та 13734 поранено [1]. З них 494 дитини та 979 поранених. Лише в Європу через війну за кордон виїхало 8,1 мільйона українців [2]. Також були зруйновані населені пункти по всій країні, включаючи житло, навчальні заклади, медичні заклади та транспортна інфраструктура.

Особливе занепокоєння в цій ситуації викликає молодь, яка намагається здобути освіту, знайти місце на ринку праці та створити власні сім'ї. В результаті воєнного стану одні були змушені згорнути свою звичну діяльність, а інші були змушені відмовитися від них зовсім. Молодь об'єдналася та почала активно волонтерити, збирати та розповсюджувати гуманітарну допомогу, допомагати військовослужбовцям, внутрішньо переміщеним особам та біженцям, вступати до лав української армії. Щоб підтримати молодь, реалізувати її потенціал і повноцінно залучити її до процесу національної реконструкції та прийняття рішень на місцевому рівні, важливо вчасно оцінити її потреби, прагнення та загальну ситуацію.

Проблемна ситуація. Якість життя молоді в умовах воєнного стану є темою, яка охоплює соціальні, економічні, психологічні та фізичні аспекти. З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну молодь країни зіштовхнулася з численними викликами, які значно вплинули на їхнє повсякденне життя та загальний рівень добробуту. Серед проблем, з якими зіштовхується молодь: відсутність електроенергії та нестабільний доступ до інтернету стали одними з основних турбот молоді, що позначається на їхній можливості навчатися та працювати, оскільки відсутність таких ресурсів суттєво ускладнює їхнє повсякденне життя. Емоційні стани під час війни часто супроводжуються почуттям ізоляції та непевності у завтрашньому дні. Якість

життя молоді також визначається соціальною безпекою та доступом до базових послуг. Соціальні служби в Україні намагаються адаптуватися до потреб молоді, пропонуючи підтримку в умовах військового конфлікту.

Об'єкт дослідження: якість життя молоді.

Предмет дослідження: якість життя молоді в умовах дії воєнного стану.

Мета дослідження: розробити рекомендації щодо покращення якості життя молоді в умовах дії воєнного стану.

Мета дослідження передбачає розв'язання *наукових завдань*:

– визначити зміст поняття «якість життя»;

– проаналізувати історію дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану;

– виділити методологічні підходи в дослідженні якості життя молоді в умовах дії воєнного стану;

– визначити сутність та зміст воєнного стану;

– проаналізувати якість життя молоді в умовах воєнного стану;

– охарактеризувати зміни у соціальних зв'язках та соціальному капіталі молоді під час дії воєнного стану;

– обґрунтувати опитування як метод дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану;

– проаналізувати та інтерпретувати результати дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану;

– розробити рекомендації щодо покращення якості життя молоді в умовах дії воєнного стану.

Гіпотеза. Якість життя в умовах дії воєнного стану молодь визначає передусім через забезпечення безпеки життя та можливість мінімізації вітальних загроз та травматизації.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1.
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Визначити зміст поняття «якість життя»

Поняття «якість життя» виходить за рамки концепції «рівня життя», яка зосереджується на матеріальних ресурсах, якими володіють люди, і враховує як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори (наприклад, задоволеність життям, добробут, свобода вибору способу життя). Оцінки якості життя необхідно враховувати в процесі формування соціальної політики та програм людського розвитку [3].

Термін «якість життя» ввів у науковий обіг Дж. Гелбрейт. У своїй праці «Суспільство блага» Дж. Гелбрейт стверджував, що капіталізм досяг рівня економічної зрілості і тому може гарантувати «загальний добробут» і значно покращити якість життя всіх громадян [4]. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) пропонує таке визначення: «якість життя – це сприйняття людиною свого місця в житті по відношенню до її цілей, очікувань, прагнень, стандартів та інтересів у рамках культури та цінностей, у яких вона живе». ВООЗ визначає якість життя з точки зору фізичного (енергійність, втома, фізичний дискомфорт, сон і відпочинок), психологічного (самооцінка, концентрація, позитивні емоції, негативний досвід, думки), незалежності (працездатність, залежність від ліків і лікування), соціального життя (повсякденна діяльність, соціальні зв'язки, дружба, соціальна значимість, професіоналізм), середовища (житло та повсякденне життя, безпека, дозвілля, доступність інформації, екологія – клімат, забруднення, щільність населення), духовності та особистих переконань [5].

Дослідження поняття «якість життя» є міждисциплінарним науковим напрямом. За останні два десятиліття американські соціологи зробили значний внесок у розвиток цієї наукової теми. Їхнє визначення в основному включає суб'єктивні змінні, які характеризують соціальне благополуччя індивіда,

задоволеність громадянськими свободами та правами людини, забезпеченість існування тощо [6]. Якість життя громадянина можна розглядати як найширшу можливу умову відчуття благополуччя. Важливо зазначити, що він пов'язує цю категорію з метою визначення державної політики, спрямованої на задоволення соціальних, економічних та інших потреб, підвищення загального добробуту населення та забезпечення необхідних умов для гармонійного співіснування людини та природи [5].

А. Баришева пропонує систему оцінки соціально-економічного розвитку на основі показників «якості життя». Ця система включає «широкий спектр» соціальних характеристик, таких як демократизація управління, населених пунктів, стан здоров'я населення, доступність освіти, умови праці та життя [7]. Авторка рекомендує використовувати критерії якості життя на основі оцінки таких показників, як діапазон можливостей, наявність засобів для вирішення важливих проблем, стан соціальної комунікації та соціальної взаємодії, комфортність і адекватність житлового середовища.

Багато авторів відзначають, що якість життя включає якість здоров'я населення, якість освіти, якість природного середовища та духовність [6] М. Денисов дає економічне визначення категорії «якість життя» та визначає її зміст як особливості існування та життєдіяльності сучасної людини, матеріальні умови її життя та основні зовнішні фактори. І те, і інше є умовами, які мають місце і відображаються у свідомості людей. При цьому М. Денисов у своєму визначенні якості життя використовує не поняття «потреби» та «інтереси», а поняття «умови», яка розрізняє матеріальні та зовнішні фактори [6].

На основі дослідження підходів до визначення поняття «якість життя» можна запропонувати таке узагальнене визначення: у широкому тлумаченні якість життя означає рівень задоволеності населення життям з точки зору різноманітних потреб та інтересів. Підсумовуючи, слід зазначити, що це поняття включає такі характеристики та показники суб'єктивних відчуттів: рівень життя; умови праці та відпочинку; житлові умови; соціальна захищеність і гарантії; правоохоронність і дотримання прав особистості; природно-кліматичні умови;

охорона навколишнього середовища; наявність вільного часу та можливості його ефективного використання; та нарешті спокій, комфорт і стабільність.

Фактори, що впливають на якість життя молоді у воєнний час, можна розділити на чотири великі категорії: соціальні, економічні, психологічні та культурні. Кожна з цих категорій безпосередньо впливає на життя молодих людей, і в багатьох випадках ці чинники переплітаються та підсилюють один одного [8].

Соціальні фактори, що впливають на якість життя молодих людей під час війни, є вирішальними, оскільки вони стосуються як індивідуального, так і колективного досвіду молодих людей. В умовах війни молоді люди стикаються з постійною небезпекою для свого життя та здоров'я від обстрілів, авіаударів, мінування та інших військових дій. Постійне відчуття небезпеки може призвести до тривалого стресу та страху за своє життя та життя своїх близьких. У багатьох випадках молоді люди можуть стикатися з порушеннями їхніх прав на свободу пересування, свободу слова та доступ до інформації. Військові дії часто включають насильство, незаконне затримання та інші форми репресій.

Молоді люди можуть бути змушені покинути свої домівки через ризики, які мають значний вплив на їхню соціальну стабільність. Будь то національне чи міжнародне переселення передбачає втрату нормальних умов життя, розрив соціальних зв'язків і необхідність адаптації до нового середовища. Крім цього, молоді люди, які є біженцями або внутрішньо переміщеними особами, часто стикаються з труднощами в інтеграції в нові громади. Ці виклики включають мовні бар'єри, культурні відмінності, дискримінацію та обмежені можливості працевлаштування та освіти. Під час війни молоді люди можуть втратити зв'язок із друзями, родиною та близькими через переміщення або смерть. Це призводить до почуття самотності та ізоляції [4].

Війна руйнує нормальні соціальні структури, такі як школи, громадські установи та молодіжні клуби, позбавляючи молодь важливих соціальних ресурсів і можливостей для самореалізації. Відсутність освіти впливає на

майбутні можливості молодих людей, професійний розвиток та інтеграцію в суспільство.

У воєнний час доступ до медичних та психологічних послуг може бути обмежений через руйнування інфраструктури, брак персоналу та медикаментів. В результаті здоров'я молодих людей може погіршитися, збільшуючи ризик хронічних захворювань і психічних розладів. Державні та громадські структури, які надають соціальну підтримку, можуть бути переобтяженими або взагалі не існувати, що ускладнює для молодих людей отримання необхідної підтримки під час кризи [9].

Під час війни на молодих людей можуть бути покладені нові обов'язки, наприклад, піклуватися про молодших членів сім'ї або надавати фінансову підтримку членам сім'ї. Це може призвести до передчасного старіння та підвищення рівня стресу. Війна змушує молодих людей робити складний морально-етичний вибір, який впливає на їхні особисті цінності та світогляд, наприклад, захищати свою країну чи виживати в складних обставинах.

Ці соціальні фактори суттєво впливають на якість життя молоді під час війни, визначаючи її здібності, психологічний та емоційний стан та очікування на майбутнє.

В той же час економічні чинники є одними з найважливіших факторів, що впливають на якість життя молоді під час війни. Економічні фактори пов'язані з матеріальним добробутом, доступом до ресурсів, можливостями працевлаштування та загальною економічною стабільністю.

Війни часто призводять до масового закриття підприємств, звільнень і високого безробіття серед молоді. Особливо молоді люди часто зайняті на нестандартних або тимчасових роботах і є першими в списку звільнених. Навіть якщо молоді люди зможуть зберегти свої робочі місця, заробітна плата може знизитися через економічну нестабільність, інфляцію та труднощі управління під час війни. Це знижує купівельну спроможність молоді та впливає на рівень її життя [10].

У воєнний час ціни на основні продукти харчування, одяг, ліки та інші предмети першої необхідності часто зростають через перебої в ланцюжках поставок, дефіцит і спекуляції. Через це молодим людям важко задовольнити свої основні потреби. Коли вартість національної валюти падає, реальна вартість доходів і заощаджень молодих людей падає, що ще більше підриває їх економічну стабільність.

У воєнний час банки можуть обмежити кредитування через високий рівень ризику, що ускладнює фінансування освіти, працевлаштування та особистих потреб молоді.

Оскільки ресурси перенаправляються на військові потреби, державні програми соціальної допомоги можуть бути скорочені або навіть припинені. Особливо це стосується молоді, яка розраховує на стипендії, гранти та іншу державну допомогу. Війна призводить до скорочення інвестицій у сфери, які безпосередньо не пов’язані з національною обороною, зокрема в освіту, професійну підготовку та розвиток молоді. Це обмежує доступ до якісної освіти та професійного розвитку [11].

Молоді підприємці можуть зіткнутися з труднощами у веденні свого бізнесу через зниження попиту, руйнування інфраструктури, брак капіталу та нестабільність ринку. Це обмежує можливості для створення та розвитку нового бізнесу.

Економічна нестабільність і втрата доходів призводить до зростання бідності серед молоді. Це може мати довгострокові наслідки, вплинувши на доступ до освіти, охорони здоров’я та житла.

Війна може поглибити соціальну нерівність, оскільки молоді люди з різних соціально-економічних груп стикаються з різними можливостями та викликами. Молодь із менш заможних сімей страждає більше, а прірва між багатими та бідними збільшується.

Руйнування енергетичних об’єктів, таких як електростанції та електромережі, призводить до частих відключень електроенергії, що ускладнює роботу підприємств і життя громад [7].

Ці економічні фактори суттєво ускладнюють життя молоді в умовах дії воєнного стану, знижуючи рівень життя та обмежуючи можливості особистісного та професійного розвитку. Економічна нестабільність також має тривалі наслідки, ускладнюючи відновлення молоді після закінчення конфлікту [12].

Тому психологічні фактори є значними для розуміння впливу війни на якість життя молодих людей, оскільки вони охоплюють широкий спектр емоційних, когнітивних і поведінкових реакцій у відповідь на стресові ситуації. Війна створює атмосферу постійного стресу та небезпеки, яка може призвести до серйозних психологічних наслідків. Молоді люди відчувають тривогу та страх за своє життя та життя своїх близьких, що може призвести до розвитку тривожних розладів, депресії та навіть посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Травматичні переживання, такі як втрата близьких, поранення, руйнування будинків і вимушене переміщення, можуть залишити глибокі шрами на психіці, впливаючи на загальний емоційний стан і здатність до адаптації [5].

Війна також серйозно обмежує здатність молодих людей планувати майбутнє, що призводить до почуття безнадії, розгубленості та втрати контролю над своїм життям. Постійна незахищеність і загрози знижують їхню мотивацію до навчання, професійного та особистісного зростання. Це впливає на самооцінку молодої людини та призводить до кризи самоідентичності, особливо якщо нормальні соціальні та культурні орієнтації порушуються.

Соціальна ізоляція через вимушене переміщення та втрату соціальних зв’язків також посилює психологічний тиск. Втрата підтримки друзів і родини може призвести до почуття самотності, відчуженості та труднощів у встановленні нових стосунків.

Значний вплив на якість життя молоді у воєнний час мають і культурні фактори. Війна часто призводить до змін у культурному середовищі, що впливає на ідентичність, моральні цінності та доступ до культурних ресурсів.

Військові дії часто призводять до руйнування історичних пам’яток, музеїв, театрів, бібліотек та інших закладів культури. Це не тільки знищує матеріальні

докази культури, але й порушує культурну ідентичність молодих людей, вихованих у певному культурному контексті.

У воєнний час багато закладів культури (театри, кінотеатри, концертні зали, музеї) можуть припинити свою діяльність через небезпеку або руйнування. Таким чином, молодь позбавлена можливості брати участь у культурному житті, яке є важливим елементом соціалізації та розвитку особистості. Через військові дії кількість фестивалів, концертів, виставок та інших культурних заходів значно скорочується, що обмежує можливості молоді брати участь у культурному житті та спілкуватися з однолітками [6].

У воєнний час культурні цінності іноді залишаються позаду заради виживання, безпеки та фізичних потреб. Це може призвести до відсутності інтересу до культури, мистецтва та естетичних цінностей.

Війна передбачає потужні інформаційні кампанії, які впливають на культурні погляди та переконання молоді. Пропаганда, яка пропагує певні ідеї та наративи, може змінити культурне ставлення, впливаючи на моральні кодекси та сприйняття реальності. Поширення неправдивої або викривленої інформації може змінити ставлення молоді до своєї культури, національних символів і культурних традицій і сприяти суспільному розколу.

Молоді люди, які переміщені через війну, стикаються з необхідністю адаптуватися до нового культурного середовища. Це може бути збагаченням або стресом, залежно від умов прийняття та ступеня культурних відмінностей. Перебування в іншій культурі може призвести до втрати зв’язку з рідною культурою, особливо якщо немає можливості підтримувати традиції чи спілкуватися з членами власної культурної спільноти.

У складних обставинах війни молоді люди можуть створювати нові форми культурного самовираження, які відображають їхній досвід війни та їхню боротьбу за збереження своєї ідентичності [13].

Культурні фактори, що впливають на молодь під час війни, мають тривалий вплив на ідентичність, почуття приналежності та соціальну інтеграцію. Хоча втрата культурних символів або неврахування культурних потреб

негативно впливає на молодих людей, збереження культури та створення нових культурних форм допомагає їм зберігати та розвивати свою ідентичність.

Воєнний стан в Україні діє з лютого 2022 року після повномасштабного вторгнення росії в країну. Згідно з результатами пошуку, український уряд неодноразово продовжував воєнний стан і загальну мобілізацію, останнє продовження було з 14 травня до 11 серпня 2024 року.

Перше введення воєнного стану було ухвалено президентом Володимиром Зеленським 24 лютого 2022 року, у день початку вторгнення росії. Таке рішення прийнято у зв’язку із загрозою зовнішньої агресії та необхідністю забезпечення безпеки громадян України. Воєнний стан спочатку було введено на 30 днів, але згодом Верховна Рада кілька разів продовжувала його дію.

Останнє продовження воєнного стану в Україні ухвалила Верховна Рада 8 травня 2024 року, за що проголосували 311 депутатів. Це продовжило дію воєнного стану ще на 90 днів, з 14 травня до 11 серпня 2024 року. Воєнний стан діє вже понад два роки, загалом Рада голосувала за його продовження 13 разів.

Введення воєнного стану в Україні призвело до низки обмежень і заборон як для громадян України, так і для іноземних громадян. Серед них заборона виїжджати з країни чоловікам віком 18-60 років, якщо вони не отримають спеціального дозволу. Воєнний стан також надає уряду додаткові повноваження щодо обмеження громадянських свобод, контролю над ЗМІ та мобілізації військових.

Проте продовження воєнного стану викликало питання щодо впливу на демократичні інститути України, зокрема щодо проведення виборів. Конституція України не дає чіткого визначення безперервності влади під час воєнного стану, і була дискусія щодо можливості подання справи до Конституційного Суду України для роз’яснення цього питання.

Деякі правознавці стверджують, що депутатам Верховної Ради було б доцільно скласти подання до Конституційного Суду для отримання офіційного тлумачення відповідних статей Конституції. Це сталося тому, що російські

пропагандистські ЗМІ намагалися використати невизначеність навколо виборів під час воєнного стану.

Влада України поки не повідомляє, чи планує проводити вибори під час нинішнього воєнного стану. У партії «Слуга народу», яку очолює президент Зеленський, не підтвердили і не спростували можливість внесення конституційного подання з цього приводу. Проте інші опозиційні партії чи незалежні депутати також можуть мати необхідні підписи для подання такої справи до Конституційного суду.

Таким чином, воєнний стан в Україні діє з лютого 2022 року після вторгнення Росії в країну. Український уряд неодноразово продовжував цей воєнний стан, останнє продовження тривало з 14 травня до 11 серпня 2024 року. Продовження воєнного стану викликало сумніви щодо його впливу на демократичні інститути України, зокрема щодо проведення виборів та триває дискусія щодо можливості звернення до Конституційного Суду за роз'ясненням цього питання.

1.2. Історія дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану

Дослідження якості життя має довгу історію в галузі соціології, яка налічує кілька десятиліть. Концепція якості життя стала ключовою сферою в рамках ширшого дослідження соціальних показників, який мав на меті розробку всеосяжних показників суспільного добробуту за межами лише економічних показників, таких як ВВП.

Витоки досліджень якості життя можна простежити до 1960-х і 1970-х років XX ст., коли соціологи намагалися краще зрозуміти різні виміри людського добробуту та те, як їх можна емпірично виміряти. Одним із перших піонерів у цій галузі був Ебботт Л. Ферріс.

У 1985 році А. Шуслер і М. Фішер опублікували основоположний огляд досліджень якості життя, досліджуючи визначення та вимірювання якості життя,

теоретичні перспективи, ключові результати дослідження та вплив на державну політику. Вони відзначили, що дослідження якості життя набули значного поширення завдяки зростанню кількості емпіричних досліджень, які вивчають соціальні, економічні та психологічні фактори, які сприяють індивідуальному та суспільному добробуту [14;15;16].

Дослідження якості життя включає прикладний та теоретичний аспекти: необхідне врахування об'єктивних показників, таких як дохід, освіта та стан здоров'я, а також суб'єктивних – оцінок задоволеності життям, щастя та передбачуваної якості життя.

Для розуміння якості життя соціологи спиралися на різні теоретичні конструкти, включаючи соціальну стратифікацію, соціальну мобільність і взаємодію між індивідуальними та суспільними факторами. Емпіричні дослідження вивчали демографічні, соціально-економічні та культурні чинники, пов'язані з якістю життя, такі як вплив доходу, зайнятості, сімейного стану та участі в громаді.

Дослідження якості життя сприяло формуванню політики, коли уряди та організації використовували соціальні показники для розробки програм і політик, спрямованих на покращення загальної якості життя громадян. Це включає зусилля щодо вирішення таких проблем, як бідність, соціальна інтеграція та екологічна стійкість [17].

Протягом останніх кількох десятиліть соціологічне дослідження якості життя продовжувало розвиватися, дослідники все більше застосовували міждисциплінарні підходи та досліджували нові виміри добробуту, такі як взаємозв'язок між туризмом і якістю життя. Незважаючи на ці триваючі дебати та складності, соціологічне вивчення якості життя залишається важливою сферою досліджень, що дає цінну інформацію про фактори, які формують людський добробут, і допомагає створювати більш справедливі та стійкі суспільства.

Сучасна методологія оцінювання якості життя застосовується в багатьох країнах світу, включаючи 190 країн, де використовуються різноманітні методики

для дослідження прогресу в цій сфері. Наприклад, міжнародні організації, такі як ООН, щорічно проводять аналіз, який дозволяє ранжувати країни за різними показниками якості життя.

Дослідження якості життя охоплює аналіз численних показників, що дозволяють оцінити рівень добробуту та комфортності життя. Основні компоненти, які беруться до уваги, включають:

– матеріальні умови життя – економічні показники, такі як дохід, зайнятість, житлові умови, доступ до основних послуг;

– здоров'я – оцінка стану здоров'я населення, доступність медичних послуг та рівень захворюваності. Якість життя часто корелює з фізичним і психічним здоров'ям населення;

– соціальні умови – включають рівень освіти, соціальну інтеграцію, безпеку та стабільність у суспільстві. Соціальні зв'язки та підтримка також мають значний вплив на якість життя;

– екологічні умови – вплив навколишнього середовища на якість життя, включаючи рівень забруднення, доступ до чистої води та зелених територій;

– духовний добробут – багато досліджень також підкреслюють важливість культурних і духовних аспектів, які впливають на задоволення життям [17].

Наразі існує безліч методик для оцінки якості життя, які варіюються залежно від країни та досліджуваного аспекту. Наприклад, методологія International Living використовує різні критерії для оцінки якості життя населення, включаючи матеріальне забезпечення, стан здоров'я, доступ до освіти та культурних можливостей.

Крім того, розроблено численні індекси, такі як «Індекс якості життя», який оцінює країни за різними показниками, пов'язаними з якістю життя. Ці індекси є важливими інструментами для урядів і організацій, які прагнуть поліпшити умови життя населення. Дослідження якості життя є критично важливим для прийняття рішень у сфері соціальної та економічної політики. Це дозволяє урядам і організаціям краще розуміти потреби своїх громад, а також

ефективно планувати програми, які сприятимуть покращенню добробуту населення.

Аналіз якості життя також має особливу актуальність у контексті сільських територій, де необхідно враховувати різні фактори, такі як доступ до ресурсів, інфраструктуру та соціальні послуги. У сучасному світі, де зміни в умовах життя можуть відбуватися швидко, систематичне дослідження якості життя є важливим для забезпечення стійкого розвитку суспільства.

Таким чином, дослідження якості життя є багатогранним процесом, який потребує комплексного підходу і врахування численних факторів, що впливають на добробут населення. Важливість таких досліджень полягає не лише в оцінці існуючого стану, але й у формуванні перспективних стратегій для поліпшення якості життя в майбутньому.

Якість життя в Україні, за різними рейтингами, є нижчою в порівнянні з багатьма іншими країнами. Наприклад, Україна займає 65-66 місце в різних рейтингах, що свідчить про її відставання від країн з більш високим рівнем життя, таких як Індія, Панама, Ліван, Колумбія, Бразилія та інші.

У світовому контексті, Україна має стабільний, але нижчий рівень життя в порівнянні з європейськими країнами. За рівнем добробуту, здоров’я та безпеки Україна посідає 73-тє місце серед 96 країн, що розташована між Монголією та Індонезією [18].

Крім того, в Україні спостерігається соціальне розшарування, що ускладнює задоволення основних соціальних потреб населення. Середня тривалість життя в Україні становить 68 років, що є нижчим показником у порівнянні з більшістю європейських країн. Це свідчить про наявні проблеми в системі охорони здоров’я та соціального забезпечення.

Таким чином, дослідження якості життя є багатогранним процесом, який потребує комплексного підходу і врахування численних факторів, що впливають на добробут населення. Важливість таких досліджень полягає не лише в оцінці існуючого стану, але й у формуванні перспективних стратегій для поліпшення якості життя в майбутньому.

1.3. Методологічні підходи в дослідженні якості життя молоді в умовах дії воєнного стану

Якість життя населення є динамічним процесом, тому на нього впливає багато факторів. У багатьох випадках поняття «якість життя» тісно пов'язане із задоволенням різних потреб, починаючи від духовних і закінчуючи матеріальними. Оскільки потреби постійно змінюються, рівень життя також залежить від їх складу та кількості. Звичайно, неможливо задовольнити всі потреби. Це пояснюється тим, що на потреби впливає багато факторів, таких як ситуація на ринку товарів і послуг, доходи населення та заробітна плата [19, с. 34].

Багато характеристик і показників, таких як «соціальна захищеність», «умови праці та відпочинку», «розвиненість соціальної інфраструктури сфери послуг» займають проміжне положення і можуть вважатися індикаторами стандартів і характеристик якості життя.

Для вимірювання рівня життя використовуються комплексні, натуральні та вартісні показники. Існує два основних типи підходів до вимірювання рівня та якості життя населення: гуманістичний і технократичний (економічний) підходи. Розглянемо зміст цих підходів [20, с. 47-55].

Гуманістичний підхід використовує суб'єктивні показники, зібрані шляхом репрезентативних опитувань. Західні дослідження поєднують об'єктивні (статистичні) і суб'єктивні вимірювання, засновані на періодичних опитуваннях населення та експертних оцінках. Такі фактори, як соціальні зв'язки, сімейні цінності, політична та соціальна стабільність, можна оцінювати лише суб'єктивно, оскільки об'єктивних критеріїв немає.

Технічний (економічний) підхід використовує об'єктивні статистичні показники економічного розвитку країни, у цьому випадку чисельність населення розглядається як фактор виробничих можливостей суспільства.

Що стосується методів оцінки якості життя населення, то складність предмета дослідження, велика кількість аналізованих показників та їх характерна неоднорідність зумовлюють необхідність використання не одного, а

цілого ряду методів дослідження, таких як: статистичні, соціологічні та економіко-математичні. На сьогоднішній день існує ряд національних і міжнародних методик, що дозволяють проводити дослідження якості життя населення з системної точки зору.

Серйозним недоліком багатьох показників є вкрай обмежена кількість факторів, що впливають на соціально-економічний розвиток. При цьому показники якості життя мають багатогранний характер і відображають ряд факторів, пов'язаних як зі споживанням і умовами життя, так і з можливостями людини. Комплексна оцінка «повного добробуту» часто вимагає використання широкої системи показників, які виходять за рамки чистого економічного аналізу.

За рівнем життя Україна посідає 63 місце серед 133 країн. Про це свідчать дані Індексу соціального розвитку (SDI), розробленого американською неурядовою організацією Social Progress Imperative за підтримки Deloitte. SDI визначає рейтинг країни на основі показників, які безпосередньо впливають на якість життя людей. Порівнюючи країни з подібним рівнем ВВП за цими критеріями, Імператив соціального прогресу доводить, що економічний розвиток країни не гарантує високої якості життя її народу [19].

Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок, що якість життя – це складна загальна категорія, яка об'єднує всі умови, необхідні для існування особистості, ступінь розвитку та задоволення всього комплексу потреб та інтересів людини. До складових цієї категорії належать товари та послуги, доходи, заощадження, духовні потреби, особиста безпека та інші ознаки соціального комфорту, а також стан середовища проживання. Потрібні механізми, щоб запобігти зниженню якості життя за певну межу. Основним завданням державної політики у сфері рівня та якості життя населення має стати суттєве зниження рівня бідності на основі збереження високих темпів економічного зростання.

РОЗДІЛ 2.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Сутність та зміст воєнного стану

Військовий конфлікт в Україні є серйозним економічним ударом разом із великою гуманітарною кризою, яка зачіпає все людство. Конфлікт призвів до хаосу та незахищеності, поставивши під загрозу безпеку та добробут українського народу.

Протягом останніх років в Україні продовжується збільшення бюджетних видатків на соціальну сферу, зокрема на освіту, охорону здоров’я, розумовий та фізичний розвиток, соціальне забезпечення та підтримку. Незважаючи на таке зростання, темпи бюджетних видатків є непропорційними рівню інфляції, що призводить до зменшення обсягу реальних видатків бюджету на соціальну сферу.

У структурі бюджетних видатків місцеві бюджети займають важливе місце у фінансуванні освіти та заходів з психофізичного розвитку. Проте основною проблемою соціального захисту та соціального забезпечення в Україні є обмеженість фінансових ресурсів, особливо бюджетних, для повного виконання вимог чинного законодавства. Діяльність держави у фінансуванні соціальної сфери має велике значення для українського суспільства, особливо в ситуації, коли доходи більшості населення в умовах воєнного стану суттєво скорочені і вони залежні від державної підтримки. Проте високий рівень фінансування соціальних видатків не є доказом ефективності систем соціального захисту та соціальних послуг. Оскільки соціальний розвиток і захист населення взаємопов’язані, ефективність фінансування також залежить від якості та координації різних соціальних програм та ініціатив. З огляду на це важливо не лише збільшити обсяги фінансування, а й підвищити ефективність роботи.

Удосконалення системи соціального захисту потребує структурних реформ державного бюджету та податкової системи, удосконалення державного управління, підвищення якості середньострокових прогнозів соціально-економічного розвитку. Реформування сфери соціального захисту в Україні потребує невідкладних кроків держави щодо посилення ролі недержавних інституцій, що сприятиме зменшенню тиску на державу. Водночас необхідно переглянути кількість бюджетних соціальних програм фінансового забезпечення та їх відповідність сучасним реаліям і глобальним викликам, удосконалити нормативи соціальних видатків, розробити концепції соціальної політики України як основи для подальшого реформа системи соціальної допомоги. Необхідно розробити заходи щодо заохочення недержавного сектору до надання фінансової підтримки за окремими напрямами та вдосконалення процесу планування бюджетних видатків у соціальній сфері.

За оцінками Міністерства економіки України, прямий збиток інфраструктурі України внаслідок війни становитиме щонайменше 120 млрд доларів, або близько 3,6 трлн грн (ця цифра без урахування втрати економічного зростання). Крім того, за підрахунками ЦБ, кожен тиждень боїв обходиться національній економіці в понад 50 млрд грн [21].

Аналіз різних впливів війни на українську економіку та суспільство висвітлює її основні аспекти. Воєнна ситуація може призвести до зростання собівартості продукції через зростання цін на енергоносії, сировину та інші необхідні матеріали. Це може змусити виробників підвищити ціни на свою продукцію, щоб компенсувати зростання витрат. Військові конфлікти можуть призвести до обмежень у постачанні товарів і послуг через порушення логістичних ланцюжків, зрив поставок сировини та обмеження експорту/імпорту через військові дії та санкції. Нестабільність внутрішньої ситуації призводить до втрати довіри інвесторів, скорочення інвестицій та втрати потенціалу економічного розвитку. У результаті зменшиться виробництво, обмежиться пропозиція товарів, зростуть ціни та може посилитися інфляція. За прогнозами НБУ, до кінця року інфляція зросте до 8,6% [22].

Одним із серйозних наслідків війни в Україні є гуманітарна криза та значні людські втрати, спричинені широкомасштабними бойовими діями, руйнуваннями та переміщеннями населення. 24 лютого 2022 року, коли розпочався військовий конфлікт, українські міста та села стали ареною насилля та страждань мільйонів людей. Понад 3,6 мільйона людей були змушені залишити свої домівки та шукати притулку за кордоном, щоб уникнути загроз [23]. Мільйони інших залишилися без даху над головою і були змушені шукати притулку в інших українських містах і селах.

На фоні військових дій і руйнувань загострилися проблеми продовольчої безпеки, які поширилися на сільськогосподарські райони та села. Це також мало серйозний вплив на глобальну продовольчу безпеку, оскільки ціни на продовольство були рекордно високими ще до війни. Це було зумовлено як ринковими факторами, так і зростанням вартості енергоносіїв, добрив та послуг для сільського господарства [24].

Тому військовий конфлікт в Україні має далекосяжні та серйозні наслідки як для національної економіки, так і для соціального добробуту, поставивши під загрозу майбутнє та добробут населення. Усі аспекти війни в Україні створюють серйозні виклики для Уряду України, міжнародних організацій та громадян. Вирішення цих викликів потребує комплексу заходів, спрямованих на подолання кризової ситуації та відновлення стабільності та добробуту в Україні.

Воєнний стан є спірним і часто суперечливим інструментом, який уряди можуть використовувати для встановлення контролю над своїм населенням під час кризи чи заворушень. Хоча конкретні обставини та впровадження воєнного стану можуть сильно відрізнятися в різних країнах, є деякі загальні закономірності та історичні приклади, які варто вивчити.

Одним із відомих випадків введення воєнного стану є громадянська війна в США (1862-1866), коли федеральний уряд під керівництвом президента Авраама Лінкольна оголосив воєнний стан у певних регіонах, щоб зберегти контроль і придушити симпатиків Конфедерації. Це був дуже суперечливий крок, який багато хто критикував як перевищення виконавчої влади.

У новітній історії Німеччина (1933-1945) є прикладом того, як авторитарні режими можуть зловживати воєнним станом. Після пожежі Рейхстагу в 1933 році нацистський уряд застосував надзвичайні повноваження та воєнний стан, щоб зміцнити свою контрольовану владу та масово порушувати права людини. Це стало темною сторінкою в історії країни.

Оголошення воєнного стану також відбулося в інших країнах, які зіткнулися з внутрішніми заворушеннями або зовнішніми загрозами. У 1941 році США запровадили воєнний стан на Гаваях після нападу на Перл-Харбор. На Філіппінах діяв воєнний стан з 1972 по 1981 рік під час диктатури Маркоса. У 1989 році Китай запровадив воєнний стан у відповідь на протести на площі Тяньаньмень.

Важливо зазначити, що впровадження воєнного стану не завжди є однозначним питанням. В одних випадках це може бути законною відповіддю на справжню кризу, а в інших – інструментом політичного гноблення та консолідації влади. Рішення про оголошення воєнного стану часто є хитким балансом між захистом громадської безпеки та збереженням демократичних свобод.

Крім того, вплив воєнного стану може мати тривалі наслідки для політичного та соціального ландшафту країни. Спогади про оголошення воєнного стану в минулому, як-от у Південній Кореї у 1980-х роках, все ще можуть виникати в суспільній свідомості та формувати відносини країни з урядом.

Уряди в усьому світі запроваджують воєнний стан, що часто має значний вплив на громадянські та індивідуальні свободи. Хоча конкретні обставини та реалізація можуть відрізнятися, виявляються деякі загальні закономірності:

– у Сполучених Штатах воєнний стан був оголошений під час криз, таких як громадянська війна в США та напад на Перл-Харбор. Зазвичай це включало призупинення певних конституційних прав і встановлення військового контролю;

– в авторитарних режимах, таких як нацистська Німеччина та Філіппіни за правління Маркоса, воєнний стан використовувався як інструмент для консолідації влади, придушення опозиції та здійснення порушень прав людини;

– у країнах, які стикаються з внутрішніми заворушеннями чи зовнішніми загрозами, як-от Китай під час протестів на площі Тяньаньмень та Україна під час російського вторгнення у 2022 році, воєнний стан використовувався для обмеження таких свобод, як свобода пересування, свобода слова та захист від необґрунтованих обшуків.

Запровадження воєнного стану часто йде на шкоду громадянським свободам. Такі права, як habeas corpus, свобода зібрань і належна судова процедура, можуть бути призупинені, а військові беруть на себе контроль над цивільними функціями. Однак ступінь впливу на громадянські свободи може бути різним. У деяких випадках конституційний захист може залишатися в силі, тоді як в інших воєнний стан використовується як привід для масового гноблення.

Підсумовуючи, варто сказати, що використання воєнного стану в різних країнах має складну та часто суперечливу історію. Хоча це може бути необхідним інструментом під час кризи, потенціал для зловживань і довгострокові наслідки його впровадження повинні ретельно розглядатися як політиками, так і громадськістю.

2.2. Якість життя молоді в умовах воєнного стану

Раптове поширення військового конфлікту створило проблеми, з якими стикається кожен. Усі змушені швидко сприймати та обробляти великі обсяги інформації, реагувати на небезпеки, які не всі повністю розуміють, та опинятися в ізольованих ситуаціях, що для багатьох нагадують ув’язнення.

Це випробовує міцність сімейних стосунків і ставить під питання стабільність сімейних зв’язків. Для деяких людей навіть присутність родичів може бути джерелом стресу і небезпеки (особливо, якщо має місце насильство

чи психологічний тиск). Місяці ізоляції можуть призвести до зміни ритму та стилю життя, загострення хвороб, безсоння, конфліктів та зниження фізіологічного функціонування через обмежену рухливість. У ці періоди підвищеної психічної напруги, стресу та ізоляції особливо важливо підтримувати, розвивати та використовувати ресурси для регулювання психічного та емоційного стану.

В умовах воєнного стану у молодих людей може виникнути цілий ряд психоемоційних станів, зокрема [5]:

1. Стрес – нездатність адаптуватися до нових і небезпечних ситуацій або загроз їхній безпеці чи безпеці близьких.

2. Занепокоєння – тривога щодо майбутнього, страх перед можливими загрозами і занепокоєння за близьких можуть призвести до почуття незахищеності та напруги.

3. Депресія – постійна напруга, втрата близьких і обмеження в нормальному житті можуть спричинити відчуття безнадії та депресії.

4. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – досвід війни, насильства та травматичних подій може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу зі страхом, тривогою та нав’язливими спогадами.

5. Горе – втрата близької людини, руйнування дому та нездатність вести нормальний спосіб життя можуть призвести до глибокого горя та трауру.

6. Гнів – несправедливість, образа та злість можуть викликати гнів і ворожість до сторони конфлікту.

7. Безпорадність – відчуття неможливості вплинути на ситуацію, втрата контролю та відчуття безсилля можуть призвести до почуття безпорадності та розчарування.

Цей психологічний та емоційний стан може мати серйозні наслідки для психічного та емоційного здоров’я молодих людей під час військового конфлікту.

Одним із ефективних ресурсів для підтримки психологічного та емоційного стану є організація простору, як для дорослих, так і для дітей.

Організація простору вдома, в кімнаті, на робочому столі чи в шафі може допомогти стабілізувати психологічний стан. Це включає складання речей і одягу, перестановку меблів для створення нових вражень та визначення місця для кожного предмета, що сприяє відчуттю порядку, стабільності та впевненості.

Ще одним важливим ресурсом є ефективне управління часом. Розумне планування дня та встановлення пріоритетів може допомогти впоратися зі стресом, покращити продуктивність і створити відчуття контролю над ситуацією, що особливо важливо під час військових дій.

Фізичні ресурси охоплюють повсякденні процеси, які організовують життєдіяльність людини. Наприклад, фізичні тренування в тренажерному залі, на ковзанці та в басейні, ходьба, біг і танці підвищують впевненість у собі та здатність долати труднощі. Іншим важливим елементом є правильне та здорове харчування, яке є джерелом енергії для виконання різних видів діяльності. Однак важливо не зловживати цим елементом [13].

Психічні ресурси включають систему знань, умінь, навичок, пізнавальних здібностей, ідей, цілей, цінностей і орієнтацій. Витрачати час на вивчення нових речей, які є бажаними або необхідними, наприклад вивчення іноземної мови, заочні курси, музичні навички чи створення карток, є важливим аспектом розвитку. Також корисно переоцінити власні життєві цілі та пріоритети, а за потреби звернутися за професійною психологічною допомогою.

Професійні ресурси включають орієнтацію на обрану сферу діяльності, схильності, сумісність професійних уподобань, наявність відповідних типів особистості та рівень професійної мотивації. Якщо обрана професія приносить задоволення, це цінний ресурс. Важливо займатися улюбленою справою, постійно вдосконалюватися в цьому та розвивати міжпредметні зв’язки.

Естетичні ресурси виявляються в здатності насолоджуватися сприйняттям прекрасного. Це включає в себе слухання музики, гру на інструменті, співи, танці, спостереження за красою природи та творами мистецтва, а також здатність створювати та виконувати оригінальні речі.

Емоційні та сенсорні ресурси стосуються здатності насолоджуватися всіма емоціями та здатності керувати своїм емоційним станом. Це включає знайомство з власним досвідом, їх природою та причинами, а також володіння методами та техніками балансування та вивільнення психологічних та емоційних станів [5].

Ресурси спілкування включають комунікативні навички, розуміння, взаєморозуміння та задоволення від спілкування. Важливо спілкуватися з родичами, коханими, друзями та навіть незнайомими людьми через онлайн-платформи та сайти спілкування.

Духовні ресурси включають віру в силу духу, релігійні переконання та духовні практики. Це система смислів, життєвих цінностей і моральних правил, які формують життєву позицію особистості [13]. Усі ці ресурси разом створюють комплексну систему підтримки, яка допомагає впоратися з викликами, що виникають під час війни, зберігаючи фізичне, психічне та емоційне благополуччя.

Життя в умовах воєнного стану може кардинально змінити структуру повсякденного життя, накладаючи низку обмежень, які впливають на особисту свободу, пересування, спілкування та економічну діяльність.

Однією з важливих змін під час воєнного стану є збільшення присутності військовослужбовців у громадських місцях. Збройні сили можуть патрулювати вулиці, встановлювати контрольно-пропускні пункти та забезпечувати виконання правил, які не діють у звичайний час. Така посилена військова присутність часто призводить до призупинення громадянських свобод, включаючи право на свободу слова, зібрань і справедливий суд. Громадяни можуть опинитися в державі, де проти інакомислення зустрічаються швидкі військові дії, а не судові засоби.

Комендантська година є звичайним заходом, який впроваджується в умовах воєнного стану, і вимагає від громадян залишатися вдома протягом певних годин. Це обмеження пересування може перешкоджати соціальній взаємодії та реагування на надзвичайні ситуації, оскільки люди не можуть покинути свої домівки навіть у екстрених ситуаціях. Крім того, подорожі можуть

бути обмежені, вимагаючи дозволу на пересування між різними регіонами чи містами. Такі обмеження можуть створити відчуття ізоляції та тривоги серед населення, оскільки вони відчувають, що їхні свободи обмежуються.

В умовах воєнного стану медіа та канали зв'язку часто перебувають під суворим державним контролем. Цензура стає поширеною, коли уряд регулює те, про що можна повідомляти в ЗМІ, і контролює наратив, представлений громадськості. У деяких випадках уряд може вдаватися до пропаганди, щоб виправдати свої дії та зберегти громадську підтримку. Цей інформаційний контроль може призвести до повсюдної плутанини, коли громадянам буде важко розпізнати правду серед санкціонованих державою повідомлень, які можуть не відображати реальність.

Економічні наслідки воєнного стану можуть бути серйозними. Багато підприємств можуть бути змушені закритись або працювати за обмеженим графіком, що призведе до значного фінансового тиску як для роботодавців, так і для працівників. Обмеження на пересування можуть порушити ланцюжки поставок і завадити підприємствам ефективно обслуговувати своїх клієнтів. У деяких випадках уряд може перехопити контроль над певними галузями промисловості, щоб перенаправити ресурси на національну оборону чи реагування на надзвичайні ситуації. Наприклад, трудові обов'язки можуть накладатися на громадян працездатного віку, змушуючи їх працювати на підтримку оборонних зусиль або аварійних служб.

Історично склалося так, що багато країн пережили воєнний стан, і наслідки були різними залежно від контексту та тривалості військового управління. Наприклад, у Південній Кореї воєнний стан оголошувався кілька разів з моменту її створення як республіки в 1948 році. Останній випадок у грудні 2024 року включав коротке оголошення, яке тривало лише шість годин, але викликало негайне обурення громадськості та протести.

На Філіппінах воєнний стан за Фердинанда Маркоса згадують як час жорстоких репресій, включаючи порушення прав людини та обмеження свобод.

Колективна пам’ять про такі події продовжує впливати на суспільне сприйняття воєнного стану та його наслідків для демократії.

Серед ключових факторів, що впливають на якість життя молоді України під час війни, виділяють:

1. Безпека та стабільність, адже постійна загроза ракетних ударів, обстрілів та окупації територій негативно впливає на почуття безпеки та стабільності серед громадян.

2. Економічний добробут – руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, скорочення робочих місць та зниження доходів населення призводять до погіршення економічного становища.

3. Соціальна сфера – внутрішня та зовнішня міграція, розлука з близькими, втрата житла та роботи значно ускладнюють соціальні зв’язки та підтримку.

4. Охорона здоров’я – пошкодження медичних закладів, нестача ліків та медичного персоналу обмежують доступ населення до якісних медичних послуг.

5. Психологічне благополуччя – постійний стрес, тривога, емоційні «качелі» та депресія є поширеними явищами серед українців під час війни.

Попри значні виклики війни, експерти відзначають і деякі позитивні зміни в якості свого життя:

– посилення суспільної згуртованості та взаємної підтримки. Багато українців зазначають, що під час війни посилились міжособистісні зв’язки, соціальна взаємодопомога та прагнення спільно долати труднощі;

– підвищення рівня патріотизму та самосвідомості. Військова агресія Росії активізувала почуття національної ідентичності, гордості за Україну та готовність захищати свою країну;

– розвиток нових корисних навичок та компетенцій. Частина українців, особливо молодь, вказують, що змушені обставинами набули нових практичних вмінь, такі як надання першої медичної допомоги, технічні навички, навички виживання тощо;

– переоцінка життєвих цінностей та пріоритетів. Війна спонукала людей надавати більшого значення сім'ї, здоров'ю, безпеці, гуманітарним аспектам буття порівняно з матеріальними благами.

Отже, якість життя українців під час війни значно погіршилась через низку економічних, соціальних та безпекових факторів. Для відновлення довоєнного рівня якості життя після завершення війни потрібні значні зусилля та ресурси. Життя в умовах воєнного стану створює безліч проблем, які можуть докорінно змінити повсякденне життя. Від посилення військового нагляду до ерозії громадянських свобод і економічних труднощів, досвід часто позначений страхом і невпевненістю. Історичні прецеденти, створені попередніми випадками воєнного стану, служать потужним нагадуванням про потенційні наслідки, коли цивільне управління буде замінено військовою владою. Оскільки громадяни живуть у таких умовах, стійкість спільнот і людський дух часто стають вирішальними перед лицем труднощів.

2.3. Зміни у соціальних зв'язках та соціальному капіталі молоді

З перших років незалежності кількість організацій громадянського суспільства в Україні постійно зростала: 400 організацій громадянського суспільства у 1991 році, 67 696 через 20 років (2011) і 92 361 ще через десять років (2021). Дослідники розвитку громадянського суспільства в Україні відзначають, що 2013-2014 роки стали переломними у цьому процесі [25]. На тлі подій, пов'язаних з Революцією Гідності, російською агресією, порушенням кордонів України та початком російсько-української війни, український народ згуртувався, з'явилася велика кількість волонтерських рухів та громадських організацій, які поставили себе та їх діяльність щодо протистояння агресорам, підтримки української армії та допомоги мирному населенню, об'єднання бажаючих протистояти агресору, підтримувати українську армію та допомагати мирному населенню. Важливо, що багато з розкручених організацій не просто існують, а й реально працюють і роблять важливі для країни справи.

Варто зазначити, що, згідно з регулярними соціологічними спостереженнями, «точка перелому» в Україні супроводжувалася різким зростанням рівня довіри до органів державної влади. Проте з часом рівень довіри знову впав до критично низького показника. Про це свідчать результати Національного опитування громадян щодо демократичних змін, судової реформи та процесів очищення влади в політичній та суспільній сфері в Україні, проведеного GFK Ukraine за фінансової підтримки Проєкту USAID «Справедливе правосуддя» [24].

Довіра українців до влади та її дій значно зросла, про що свідчать результати останніх соціологічних досліджень. За даними соціологічної групи Рейтинги (серпень 2022), три чверті українців (74%) правильно оцінюють напрямок розвитку країни. Лише 13% вважають, що країна рухається в неправильному напрямку, і стільки ж не відповіли на запитання. Після невеликого падіння у травні показник стабілізувався [26].

Особливе значення для накопичення та подальшого примноження соціального капіталу мають значні зміни, що відбулися на рівні цінностей, ціннісної свідомості та громадянської ідентичності українців. За відносно короткий час від початку широкомасштабного російського вторгнення українське суспільство набуло помітної ціннісної гомогенності (раніше були помітні регіональні відмінності).

Загалом існує тенденція до цінностей самовизначення та толерантності до змін. Традиційно переважає універсалізм і доброта. Сумісність підтримується на високому рівні, а незалежність відповідно висока. Цінності безпеки та традицій також важливі. У минулому році цінності традиціоналізму, гедонізму і особливо незалежності трохи підвищилися. Традиційно цінності незалежності, багатства та гедонізму більш притаманні молоді. Середні класи, особливо старші вікові групи, більш схильні до консервативних цінностей (традиціоналізм і конформізм). Натомість такі цінності, як незалежність, універсальність, доброта, безпека та досягнення, є спільними для представників усіх вікових груп. Якщо у чоловіків цінності досягнень і багатства (влади) значно вищі, то для жінок цими

цінностями є безпека, традиціоналізм, конформізм, універсальність і ввічливість [27].

У роки повномасштабної війни важливість і обґрунтованість загальноприйнятих норм і цінностей зростає. Таким чином, аномічні установки не є поширеними, більш того, спостерігається протилежна тенденція: кількість людей, у яких переважають аномічні (невмотивовані) стани, зменшилася з 72% до 48%, за даними експертів Reading Sociology Group [27].

З роком повномасштабної окупації також відбулася зміна національної самоідентифікації. Абсолютна більшість респондентів ідентифікують себе як громадяни України (порівняно з 2021 роком цей показник зріс із 76% до 94%). Половина респондентів вважають себе європейцями. Значно зросла і національна самовпевненість.

Більшість респондентів оцінюють статус України вище середнього. Дві третини респондентів оцінили перспективи України на найвищому рівні [27].

З соціологічної точки зору громадянські дії вважаються особливим типом соціальних дій. На індивідуальному рівні громадянська активність проявляється як свідоме та творче ставлення до суспільно-політичної та господарської діяльності, що сприяє гармонійному розвитку особистості та повноцінній самореалізації громадянськості. Громадянська активність груп та організацій проявляється як свідоме та цілеспрямоване соціальне включення з метою захисту та/або розширення своїх економічних, політичних, соціальних та інших прав і свобод [28]. Носіїв громадянської активності вирізняє високий рівень особистої та суспільної відповідальності та розвиток умінь відстоювати свої права та інтереси без порушення моральних і правових норм [29].

Незважаючи на поширений стереотип, що громадянське суспільство в Україні є слабким, дані свідчать про інше: країна має дуже високий Індекс стійкості організацій громадянського суспільства (CSOSI). Індекс становить 3,2 (за 7-бальною шкалою), що є найвищим (і досить високим) показником серед країн колишнього СРСР. Індекс сталості ОГС був розроблений у 1997 році для аналізу ситуації в Центральній, Східній Європі, Євразії та наразі охоплює 74

країни світу. Розрахунок цього показника включає показники за такими аспектами діяльності організацій громадянського суспільства: (1) правове середовище, (2) інституційна спроможність, (3) фінансова стійкість, (4) адвокація, (5) надання послуг, (6) галузева інфраструктура та (7) суспільний імідж [30].

Українці почали об'єднуватися без їх участі, спираючись не лише на роботу громадських організацій, а й на спільні цілі, цінності, прагнення та потреби. Вони самоорганізовуються в групи, які допомагають прибирати після бомбардувань, готують їжу для утилізації відходів, охороняють підвали будинків як бомбосховища, безкоштовно підвозять людей з міста та за місто, піклуються про самотніх людей похилого віку та покинутих (втрачених) домашніх тварин тощо [31]. Ті, хто залишаються у своїх домівках, піклуються про тварин і рослини своїх сусідів, які виїжджають. Водночас ступінь довіри також проявляється в раніше небачених практиках. Наприклад, люди, які раніше мало спілкувалися один з одним, залишають один одному ключі від квартир.

Важливо зазначити, що практика громадянської згуртованості та громадянської активності має місце не лише серед українців, які залишаються в Україні, а й серед тих, хто змушений виїхати за кордон.

Ці люди також організовують, приєднуються або створюють нові волонтерські рухи, організації, об'єднання, групи та месенджери в соціальних мережах для підтримки України та українців.

Аналіз соціальних мереж українських біженців (Facebook, Telegram), проведений ГО «Інститут молоді» 5-17 квітня 2022 року, показав, що українці за кордоном (Польща, Литва, Чехія, Словенія, Франція, Німеччина, Італія) беруть участь у заходах у підтримка України під час перебування за кордоном [31]:

– надання інформації про події в Україні та героїзм українських воїнів;

– просування ініціатив щодо того, щоб на своїх веб-сайтах була лише українська мова [32;33];

– оприлюднення громадських заходів та акцій на підтримку України (наприклад, «марші миру»);

– участь учасників Інтернет-груп у таких акціях;

– створення української громади для спілкування та підтримки українців;

– організація та проведення флешмобів (які згодом стали потужними фандрайзинговими мистецькими проєктами) на підтримку України (напр. флешмоб Мотанка Свободи у Франції);

– створення, поширення та підписання петицій про заборону російських мітингів та подібних заходів, російської військової символіки тощо в країнах ЄС;

– організація збору коштів на підтримку української армії;

– виготовлення та продаж продукції з використанням української символіки та української кухні (наприклад, вареників);

– збір та транспортування гуманітарної допомоги в Україну;

– збір коштів на підтримку українських захисників, біженців тощо.

– транспортування та розселення українських мігрантів;

– допомога в центрах для біженців; координація діяльності волонтерів; допомога в перекладі;

– допомога в адаптації та інтеграції в нові умови життя [34;35;36].

Незважаючи на зростання громадянської активності та високу згуртованість громадянського суспільства, експерти прогнозують поступове зниження показників, особливо після війни, через психологічне вигорання українців. Паралельні тенденції вже спостерігаються. Проте наш погляд на ситуацію більш оптимістичний, оскільки ми оцінюємо ситуацію через призму накопичення соціального капіталу.

Війна, яку росія розв’язала проти України, кардинально змінила характер соціальної взаємодії в українському суспільстві. Дослідження, проведені протягом перших років повномасштабного вторгнення, виявили низку важливих тенденцій у цій сфері.

По-перше, війна стала потужним консолідуючим фактором для українського суспільства. Спільний зовнішній ворог та необхідність протистояти йому згуртували громадян незалежно від їхніх попередніх політичних, соціальних чи релігійних поглядів. Учасники досліджень зазначали, що

український народ наразі сприймається «як один організм», об’єднаний спільною метою перемоги над агресором. Це проявляється у посиленні соціальної солідарності, готовності допомагати одне одному, волонтерській діяльності та інших виявах громадянської активності.

По-друге, війна створила спільний травматичний досвід для мільйонів українців – від обстрілів і втрати близьких до вимушених переїздів і пошуку роботи. Ці переживання, що стали частиною повсякденного життя людей, незалежно від їхнього місця проживання, сформували спільний контекст і спільну історичну пам’ять, що також сприяє згуртуванню суспільства.

Поряд з тим, повномасштабне вторгнення Росії призвело до значних змін у функціонуванні системи соціального захисту в Україні. Кількість людей, які потребують державної підтримки, різко зросла через руйнування інфраструктури, втрату житла, роботи та інших наслідків війни. Це спричинило значне навантаження на органи місцевого самоврядування та громадські організації, які взяли на себе додаткові функції із надання соціальних послуг.

Водночас, нові виклики, пов’язані з війною, змусили громадські організації посилити співпрацю між собою та з органами влади, що раніше було складно. Тепер вони спільно розробляють закони, сприяють їх прийняттю та допомагають у процесі їх реалізації, виступаючи посередниками між урядом та громадянами. Таким чином, громадянське суспільство в Україні стало ще важливішим інститутом, який відіграє дедалі вагомішу роль у підтримці вразливих верств населення в умовах війни [37;38].

Разом з тим, зростання довіри до державних інституцій, насамперед до Збройних Сил України, спостерігається паралельно із певним зниженням довіри до інших органів влади. Дослідження фіксують, що українці покладають на себе та свої особисті зв’язки більше сподівань, ніж на державні структури у вирішенні нагальних потреб.

Отже, війна значною мірою трансформувала характер соціальної взаємодії в Україні. З одного боку, вона посилила соціальну згуртованість, солідарність та активність громадян, а з іншого – виявила структурні проблеми у системі

соціального захисту, які загострилися через воєнні дії. Громадянське суспільство відіграє все важливішу роль у підтримці вразливих верств населення, компенсуючи нестачу державної допомоги. Водночас довіра громадян до влади в умовах війни має суперечливий характер.

Оцінка якості життя під час війни в Україні є складним процесом, що включає в себе як негативні, так і позитивні аспекти. Стрес, економічні труднощі та соціальні зміни супроводжують українців, але одночасно проявляється і стійкість, готовність до адаптації та відновлення. Ця ситуація демонструє, що, незважаючи на виклики, українці продовжують боротися за своє майбутнє і зберігати надію.

РОЗДІЛ 3.
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Опитування як метод дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану

У сучасних умовах воєнного стану, який охопив Україну, дослідження якості життя молоді набуває особливої актуальності. Молодь є важливою соціальною групою, яка не лише зазнає впливу соціально-економічних і політичних змін, але й визначає майбутнє країни. Розуміння того, як воєнний стан впливає на рівень задоволеності життям, фінансову стабільність, психологічний стан та можливості для розвитку молоді, є важливим кроком для ухвалення ефективних рішень у соціальній політиці.

Одним із ключових методів вивчення якості життя є опитування, яке дозволяє отримати емпіричні дані безпосередньо від представників цільової групи. Цей метод забезпечує можливість глибокого аналізу суб'єктивного сприйняття молоддю свого становища, враховуючи вплив таких факторів, як безпека, освіта, працевлаштування, соціальні зв'язки та доступ до ресурсів. В умовах воєнного стану опитування набуває додаткового значення, адже дозволяє дослідити, як кризи та виклики впливають на адаптаційні механізми молоді.

Одним із найпоширеніших методів отримання даних у соціології є опитування. Соціологічне опитування являє собою спосіб збору соціальної інформації про об'єкт через опосередковане (анкетування) або безпосереднє (інтерв'ю) соціально-психологічне спілкування між соціологом (інтерв'юером) і респондентом. Респондентом називають учасника соціологічного дослідження, який надає усну або письмову інформацію, тоді як реципієнт – це той, хто отримує цю інформацію від респондента. Найчастіше для позначення дослідника, що проводить опитування, використовують термін «інтерв'юер» [17, с. 16].

Опитування є найпоширенішим методом у соціології для збору первинної вербальної інформації. Воно базується на зверненні до окремих осіб або груп із питаннями, спрямованими на розкриття суті досліджуваної проблеми. Основною метою цього методу є отримання соціальної інформації про громадську, колективну та індивідуальну думку, а також про події, факти й оцінки, що стосуються життєдіяльності респондентів. Опитування особливо ефективне для вивчення сфери свідомості людей, дослідження соціальних процесів і явищ, які важко спостерігати безпосередньо, або в ситуаціях, коли досліджувана тема недостатньо висвітлена у документах [17, с. 17].

Популярність опитувань зумовлена низкою важливих причин. По-перше, цей метод має тривалу історичну традицію, що сприяло накопиченню значного дослідницького досвіду. По-друге, він відрізняється відносною простотою і універсальністю, дозволяючи отримувати як дані про об’єктивні соціальні факти, так і про суб’єктивні аспекти життя людей, включаючи їхні мотиви, цінності, плани та інтереси. По-третє, метод підходить як для масштабних (міжнародних чи національних) досліджень, так і для вивчення малих соціальних груп. Нарешті, опитування зручне для кількісного аналізу зібраної інформації.

Анкетування є одним із найбільш поширених і ефективних різновидів опитування, який широко використовується у соціологічних дослідженнях для збору соціальної інформації про досліджуваний об’єкт. Воно передбачає опосередковане соціально-психологічне спілкування між соціологом або інтерв’юером і респондентом, здійснюване за допомогою письмових відповідей на запитання анкети.

Анкетування є універсальним методом дослідження. Воно підходить для вивчення найрізноманітніших соціальних проблем, зокрема тих, які потребують аналізу індивідуальної чи групової свідомості. Наприклад, за допомогою анкетування можна отримати дані про потреби, інтереси, мотиви, установки, думки, ціннісні орієнтації людей. Окрім цього, метод дозволяє досліджувати об’єктивні соціальні явища, такі як організація праці, умови побуту, рівень освіти, кваліфікація чи ефективність матеріального стимулювання. Завдяки

цьому анкетування використовується як у дослідженнях широкомасштабних суспільних процесів, так і для вивчення локальних соціальних груп [17, с. 17].

Особливості анкетування обумовлюються як загальними характеристиками опитувань, так і специфікою цього методу як інструменту кількісного аналізу.

Анкетування дозволяє охоплювати значні вибірки респондентів, що можуть налічувати сотні або навіть тисячі осіб. Це робить його особливо корисним для досліджень, спрямованих на вивчення суспільних тенденцій чи аналіз великих соціальних груп. Результати, отримані на основі великої кількості відповідей, дають змогу узагальнювати інформацію та робити науково обґрунтовані висновки.

Метод забезпечує високий рівень достовірності, за умови, що дотримано науково-методичних вимог. Хоча дані, отримані через анкетування, базуються на суб’єктивних відповідях респондентів, їх систематизація й аналіз у сукупності дозволяють отримати об’єктивну інформацію про досліджуване явище. Узагальнення індивідуальних відповідей дозволяє виявити закономірності та тенденції, що відображають реальні соціальні процеси.

Основною метою анкетування є отримання узагальнених знань, що сприяють розширенню наукового підґрунтя, розвитку соціологічної науки та збагаченню дослідницького інструментарію. Крім того, цей метод слугує ефективним засобом підтвердження або спростування наукових гіпотез. Він використовується для виявлення нових соціальних тенденцій, формування політичних рішень, розробки стратегій соціальної політики та вдосконалення соціальних інститутів [17, с. 17].

Популярність цього методу пояснюється його універсальністю, доступністю та простотою застосування. Анкетування дозволяє зібрати великий обсяг інформації за відносно короткий час, а отримані дані легко піддаються кількісній обробці. Метод також є гнучким, оскільки може бути адаптований до різних типів досліджень — від глобальних міжнародних проектів до дослідження невеликих соціальних груп.

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження якості життя молоді в умовах дії воєнного стану

Нами було розроблено анкету «Якість життя молоді в умовах воєнного стану» з метою глибшого розуміння специфічних викликів, які постають перед молодим поколінням в умовах війни, а також визначення їхніх базових потреб, пріоритетів і очікувань. Дослідження мало на меті не лише виявити проблемні аспекти якості життя, але й сприяти формуванню практичних рекомендацій для державних органів, громадських організацій і всіх зацікавлених сторін, які прагнуть покращити становище молоді в складних соціально-економічних умовах.

Опитувальник складався з 19 закритих запитань, які дозволяли систематизувати отримані відповіді, та одного відкритого питання, що надало респондентам можливість детальніше висловити свою позицію та запропонувати власні ідеї. Це поєднання закритих і відкритих форматів питань забезпечило багатовимірний підхід до аналізу ситуації, дозволивши врахувати як загальні тенденції, так і індивідуальні точки зору.

У дослідженні взяли участь 43 респонденти, що забезпечило репрезентативну вибірку для аналізу поглядів молоді. Отримані відповіді відобразили широкий спектр проблем, з якими стикається молодь: від питань працевлаштування та доступу до освіти до соціальної підтримки, безпеки та психологічного стану. Зібрані дані стали основою для формулювання конкретних рекомендацій, спрямованих на покращення умов життя молоді, підвищення їхньої мотивації залишатися в країні та активно брати участь у її відновленні.

Перше питання стосувалося віку опитаних нами респондентів. Це люди віком до 18 і 30+ років. У відсоткових розрахунках це:

до 18 років – 25,6%

18 - 24 роки – 58,1%

25 - 30 років – 11,6%

31 і більше – 4,7%

Таким чином левова частка опитаних – це особи віком 18 – 24 роки – 25 людей, віком до 18 років – 11 осіб, серед вікової категорії 25 – 30 років – 5 опитаних, та 31 і більше – 2 респонденти.

Друге питання звучало: «Чи доводилося вам змінювати місце проживання через воєнний стан?». 55,8% відповіли – ні (це 24 особи), а 44,2% опитаних (19 осіб) відповіли, що зміни місце проживання через війну.

Третя питання передбачало відповідь на питання про наявність статусу внутрішньо переміщеної особи. У 88,4% опитаних (38 осіб) такого статусу немає, в 11,6% (5 осіб) – є.

Четверте питання про статеву приналежність, відтак опитані: 55,8% (24 особи) – жіночої статі, 44,2% (19 осіб) – чоловічої.

П’яте питання: «Як змінився ваш спосіб навчання через воєнний стан?». З результатів можна зробити наступні висновки:

37.2% (16 респондентів) навчаються дистанційно. Це найбільша група, що свідчить про сильний вплив воєнного стану на перехід до дистанційного формату навчання. Багато людей обрали цей варіант через безпеку та зручність у таких умовах.

32.6% (14 респондентів) не навчаються. Це значна частина людей, яка, ймовірно, була вимушена призупинити навчання через складнощі, спричинені війною. Ця група може включати тих, хто не має доступу до ресурсів для навчання чи знаходиться в зонах бойових дій.

18.6% (8 респондентів) навчаються очно. Незважаючи на труднощі, частина людей змогла продовжити навчання в традиційному очному форматі. Це може свідчити про відновлення нормального навчання в безпечних регіонах чи після адаптації до нових умов.

11.6% (5 респондентів) поєднують очне та дистанційне навчання. Це свідчить про адаптацію навчального процесу, де в залежності від ситуації, частина навчання проходить очно, а частина — дистанційно, щоб забезпечити гнучкість і безпеку.

Загалом, основний тренд — це значний перехід до дистанційного навчання, а також значний відсоток людей, які тимчасово припинили навчання через воєнні обставини.

Шосте питання: Які труднощі ви відчуваєте у навчанні під час воєнного стану? Так виглядають результати аналізу відповідей за відсотками (завдання передбачало можливість вказати власний варіант):

Психологічні труднощі: 44.2% (19 відповідей)

Відсутність доступу до якісного інтернету: 30.2% (13 відповідей)

Все разом: 2.3% (1 відповідь)

Психологічні труднощі та повітряні тривоги, що переривають: 2.3% (1 відповідь)

Відсутність світла: 2.3% (1 відповідь)

Проведення пар частково через повітряні тривоги: 2.3% (1 відповідь)

Нестача матеріалів для навчання: 7% (3 відповіді)

Не навчаюсь: 2.3% (1 відповідь)

Минулого року закінчила університет: 2.3% (1 відповідь)

Вже звикла, не відчуваю труднощів: 2.3% (1 відповідь)

Нібито недостатньо часу на виконання завдань, час швидко тече...: 2.3%

Психологічні труднощі (44,2%) є найбільш поширеною проблемою, що свідчить про великий емоційний тиск через ситуацію в країні, зокрема стрес, тривогу та непевність щодо майбутнього, що ускладнює концентрацію та мотивацію до навчання. Проблеми з доступом до якісного інтернету (30,2%) становлять другу за величиною перешкоду, що виникає через пошкодження інфраструктури, перебої з електропостачанням та низьку якість зв’язку, що серйозно ускладнює дистанційне навчання. Нестача матеріалів для навчання (7%) є важливим аспектом, оскільки відсутність підручників і доступу до онлайн-ресурсів знижує рівень підготовки студентів. Інші труднощі, такі як відсутність світла, переривання навчальних занять через повітряні тривоги та проблеми, що виникають внаслідок евакуації чи завершення навчання (2,3%), також впливають на навчальний процес. Крім того, деякі студенти зазначають,

що звикли до нових умов і вже не відчувають труднощів, але ці проблеми вказують на великий вплив війни на емоційний стан і нормальний навчальний процес, водночас демонструючи адаптивність та гнучкість деяких учасників освітнього процесу.

Сьоме питання передбачало відповідь на питання про намір продовжити здобувати освіту після закінчення воєнного стану. Результати опитування наступні:

Так: 44.2% (19 респондентів) планують продовжувати освіту після закінчення воєнного стану.

Ні: 18.6% (8 респондентів) не планують продовжувати освіту.

Важко сказати: 37.2% (16 респондентів) не можуть визначитися з цим питанням.

На восьме питання стосовно того як змінився рівень фінансового забезпечення за останній рік, респонденти відповіли:

Покращився – 30,2% (13 осіб)

Погіршився – 25,6% (11 осіб)

Не змінився 44,2% (19 осіб).

Дев’яте питання передбачало можливість вказати власний варіант, відповідаючи на питання: які труднощі ви відчуваєте в роботі через воєнний стан. Результати виглядають наступним чином:

Скорочення робочих годин – 11,6% (5 відповідей)

Зменшення зарплати – 9,3% (4 відповіді)

Втрата роботи – 9,3% (4 відповіді)

Немає труднощів – 46,5% (20 відповідей)

Не працюю – 4,7% (2 відповідь)

немає роботи – 2,3% (1 відповідь)

Не рівносильне співвідношення цін до зарплати

Нестача персоналу – 2,3% (1 відповідь)

не працюю – 2,3% (1 відповідь)

Немає і не було роботи – 2,3% (1 відповідь)

Немає – 2,3% (1 відповідь)

Немає роботи – 2,3% (1 відповідь)

Відповідь пропустили – 2,3% (1 відповідь)

Найбільша частина респондентів (46,5%) не відчуває труднощів у роботі під час воєнного стану, тоді як скорочення робочих годин, зменшення зарплати та втрата роботи є суттєвими проблемами для близько 30% респондентів, що свідчить про економічні труднощі, які мають місце на багатьох підприємствах. Неможливість знайти роботу або нестача роботи є менш поширеними труднощами, але вони все одно помітні серед певної частини респондентів.

Десяте питання: Чи стикаєтеся ви з проблемами через ріст цін на основні товари? Опитування показало, що 48,8% (21 респондент) постійно стикається з цієї проблемою в повсякденному житті, 39,5% (17 респондентів) іноді звертає на увагу, лише в 11,6% (5 респондентів) такої проблеми немає.

Тут можемо підсумувати, що воєнний стан суттєво вплинув на цінову політику в Україні і це негативно позначилося майже на половині опитаних нами осіб.

Результати відповідей на одинадцяте питання про частоту відчуття стресу через поточні обставини свідчать про те, що більшість респондентів стикаються зі стресом досить часто. Так, 37,2% (16 респондентів) відчувають стрес раз на кілька днів, що є найпоширенішою відповіддю. Ще 32,6% (14 респондентів) відчувають стрес щодня, що вказує на значний рівень тривоги серед цієї групи. Лише 27,9% (12 респондентів) рідко переживають стрес, а тільки 2,3% (1 респондент) заявили, що ніколи не відчувають стресу через поточні обставини. Ці результати демонструють, що більшість респондентів переживають емоційний дискомфорт, що пов’язано з нестабільною ситуацією в країні.

Дванадцяте питання показало значну тривожність серед респондентів щодо майбутнього. Більшість респондентів (60,5%, це 26 осіб) відчувають тривогу за майбутнє часто, що свідчить про високу ступінь невизначеності або непокоїв щодо того, що може статися в майбутньому. Така тривога може бути спричинена різними факторами: економічною ситуацією, соціально-

політичними проблемами, особистими чи глобальними викликами. Порівняно велика частина респондентів (37,2%, 16 осіб) переживають тривогу за майбутнє іноді, що вказує на те, що вони можуть час від часу відчувати занепокоєння, але воно не є постійним. Можливо, це обумовлено конкретними ситуаціями або обставинами, які можуть викликати стрес чи неспокій. Лише один респондент (2,3%) не відчуває тривоги за майбутнє, що є дуже малим відсотком. Це може означати, що ця особа має оптимістичний погляд на майбутнє або ж переживає менше стресу в порівнянні з іншими.

Тринадцяте питання передбачало вибір кількох варіантів відповідей та можливість вказати власний, а стосувалось того, як опитані люди долають стрес. Відповіді були наступними:

Фізичне навантаження – 30,2% (13 відповідей)

Спілкування з друзями – 69,8% (30 відповідей)

Звернення до спеціалістів (наприклад психолог) – 18,6% (8 відповідей)

Хобі, творчість – 69,8% (30 відповідей)

Іноді сон допомагає – 2,3% (1 відповідь)

Підтримка рідних – 2,3% (1 відповідь)

Зазвичай не допомагає нічого. Коли говориш з родиною по телефону стає ще важче – 2,3% (1 відповідь)

Робота – 2,3% (1 відповідь)

Наркотики – 2,3% (1 відповідь)

Більшість опитаних обрали спілкування з друзями (69,8%, або 30 відповідей) і хобі, творчість (також 69,8%, або 30 відповідей), що свідчить про важливість соціальної підтримки та особистих інтересів як основних засобів боротьби зі стресом. Це показує, що респонденти вважають спілкування з близькими та заняття улюбленими справами ефективними способами відновлення психологічного стану.

Також значна частина респондентів зазначила, що використовує фізичне навантаження (30,2%, або 13 відповідей), що вказує на популярність фізичних активностей як способу зняття стресу.

Менше респондентів звертаються до спеціалістів, таких як психологи (18,6%, або 8 відповідей), що може свідчити про певну стереотипізацію або обмежену доступність таких послуг.

Деякі респонденти зазначили інші менш поширені способи подолання стресу, такі як сон (2,3%, або 1 відповідь), підтримка рідних (2,3%, або 1 відповідь), робота (2,3%, або 1 відповідь), і навіть вживання наркотиків (2,3%, або 1 відповідь), що вказує на більш крайні або, можливо, тимчасові варіанти управління стресом.

Крім того, є один респондент, який зазначив, що спілкування з родиною по телефону лише ускладнює ситуацію, що може вказувати на негативний ефект стресу або особливості взаємодії в складних умовах.

Загалом, респонденти переважно обирають соціальні, творчі та фізичні методи для боротьби зі стресом, в той час як деякі вдаються до менш здорових або нестандартних варіантів.

Результати чотирнадцятого питання вказують на те, що значна частина респондентів помічає зміни в сні або харчуванні, які можна пов’язати зі стресом. 39,5% (17 респондентів) відзначають значні зміни в сні або харчуванні через стрес, що свідчить про досить сильний вплив стресу на їх фізичне і психологічне самопочуття. Значні зміни можуть проявлятися у вигляді безсоння, надмірного або зниженого апетиту, проблем з переварюванням їжі або іншими серйозними порушеннями, що вказують на високий рівень стресу. Ще 39,5% (17 респондентів) відчувають незначні зміни у сні або харчуванні через стрес, що може бути менш вираженим ефектом стресу, наприклад, у вигляді легких порушень режиму сну (наприклад, випадкові нічні прокидання) або незначних змін у харчових звичках (наприклад, невеликі перепади апетиту). Це також вказує на те, що стрес може впливати на людей різною мірою. Лише 20,9% (9 респондентів) не помітили змін у сні чи харчуванні через стрес, що може свідчити про те, що ці люди або не переживають стрес в значній мірі, або мають більшу стійкість до його фізичних проявів. Можливо, для них стрес не має такого вираженого впливу на фізіологічні функції, як для інших. Загалом, результати

свідчать про те, що стрес значною мірою впливає на більшість респондентів, призводячи до змін у сні або харчуванні, причому ці зміни можуть бути як значними, так і незначними.

П’ятнадцяте питання стосувалося участі в громадських заходах. Більшість респондентів, 20 осіб, (46,5%) не змінили своєї участі у громадських заходах під час воєнного стану, що свідчить про сталість їхньої соціальної активності, тоді як 25,6%, 11 осіб, збільшили свою участь, що вказує на зростаючу волонтерську активність і бажання підтримати громаду в умовах кризи. Водночас 27,9%, 12 осіб, зменшили свою участь, ймовірно, через обмеження, безпекові ризики чи інші труднощі, спричинені війною. Загалом, результати показують, що частина респондентів активно включається у громадські ініціативи, а інші обмежили свою участь через об’єктивні обставини.

Результати відповіді на шістнадцяте питання про участь у волонтерських ініціативах демонструють різний рівень активності серед респондентів. Лише 16,3% (7 респондентів) активно долучаються до волонтерських ініціатив, що свідчить про наявність невеликої групи людей з високим рівнем волонтерської активності, готових активно допомагати в різних ініціативах, ймовірно, в умовах воєнного стану чи інших кризових ситуаціях. Більшість респондентів, 31 особа, (72,1%) долучаються до волонтерських ініціатив, але не постійно, а іноді, що може означати їх участь у волонтерстві час від часу, коли це було можливо або необхідно, але не є постійно залученими. Їхня активність може бути обумовлена конкретними подіями або ситуаціями, що потребують допомоги. 11,6% (5 респондентів) не долучаються до волонтерських ініціатив, що може свідчити про низький рівень залученості в такі ініціативи через особисті обставини, обмеження або інші причини, які зменшують їхню здатність чи бажання активно допомагати в таких ситуаціях.

Сімнадцяте питання передбачало вибір кількох варіантів відповідей та можливість вказати власний, а стосувалось того, які можливості соціальної взаємодії є найбільш цінними зараз. Відповіді були наступними:

Онлайн-спілкування – 27,9% (12 відповідей)

Особисті зустрічі – 86% (37 відповідей)

Громадські заходи – 41,9% (18 відповідей)

Незначна зміна обстановки – 2,3% (1 відповідь)

Особисті зустрічі є основним способом взаємодії для більшості респондентів. 86% (37 відповідей) зазначили особисті зустрічі як найціннішу форму комунікації, що свідчить про важливість фізичної присутності та безпосереднього контакту для більшості людей, навіть у сучасних умовах, коли інші варіанти комунікації доступні. Онлайн-спілкування (27,9%, або 12 відповідей) є важливим, але менш пріоритетним способом взаємодії, що вказує на те, що люди все ще цінують цифрові можливості для підтримки зв'язків, хоча фізичне спілкування залишається переважним. Громадські заходи (41,9%, або 18 відповідей) займають середнє місце, що може свідчити про бажання респондентів брати участь у спільних активностях, але, ймовірно, через обмеження або специфіку поточної ситуації це не є найголовнішим способом соціалізації. Незначна зміна обстановки (2,3%, або 1 відповідь) згадується як менш важливий варіант, що може вказувати на людей, для яких навіть зміна обстановки має певне значення для зняття стресу або подолання монотонності. Загалом, найбільше респонденти цінують особисті зустрічі, тоді як онлайн-спілкування та участь у громадських заходах займають другорядне місце, що підкреслює важливість безпосереднього контакту і соціалізації.

Вісімнадцяте питання про оцінку рівня своєї безпеки свідчить про різні сприйняття ситуації серед респондентів. 20,9% (9 респондентів) оцінюють рівень своєї безпеки як високий, що вказує на відносну впевненість у захищеності в своєму середовищі. Більшість респондентів, 27 осіб, (62,8%) оцінюють рівень безпеки як середній, що може означати, що вони відчувають певний рівень ризику або непевності, але не вважають ситуацію критично небезпечною. 16,3% (7 респондентів) оцінюють рівень безпеки як низький, що може свідчити про відчуття загрози або серйозні побоювання щодо власної безпеки в умовах поточної ситуації. Загалом, більшість респондентів мають стримане ставлення

до рівня безпеки, зокрема відчуваючи середні або низькі ризики в своєму місці проживання.

Дев’ятнадцяте питання передбачало вибір кількох варіантів відповідей та можливість вказати власний, а стосувалось того, що мотивує в умовах воєнного стану. Відповіді були наступними:

Підтримка родини – 65,1% (28 відповідей)

Робота чи навчання – 55,8% (24 відповіді)

Віра в майбутнє – 62,8% (27 відповідей)

А також підтримка дівчини – 2,3% (1 відповідь)

Друзі, психотерапевт – 2,3% (1 відповідь)

Те, що зможу повернутися додому, а для цього треба докласти зусиль – 2,3% (1 відповідь)

Нічого, бажання вижити – 2,3% (1 відповідь)

Бажання жити – 2,3% (1 відповідь)

Результати показують кілька основних чинників, що підтримують людей у цей складний період. 65,1% (28 відповідей) вказали на підтримку родини як головний мотиватор, що свідчить про важливість родинних зв’язків і підтримки у важкі часи. 62,8% (27 відповідей) зазначили віру в майбутнє як важливий фактор, що допомагає долати труднощі, підкреслюючи важливість надії та оптимізму для багатьох. 55,8% (24 відповіді) відзначили роботу чи навчання, що є важливими аспектами стабільності та самореалізації в умовах війни. Менш поширеними мотиваторами стали підтримка дівчини, друзі чи психотерапевт, а також думка про можливість повернення додому, що відзначили по одному респонденту. Унікальними відповідями стали згадки про бажання вижити та бажання жити, що свідчить про надзвичайну важливість базових потреб і прагнення до життя навіть у найскладніших обставинах.

Отже, дослідження якості життя молоді в умовах воєнного стану вказують на кілька ключових аспектів, які суттєво впливають на молодіжне середовище. Перш за все, спостерігається зростання рівня тривожності та стресу серед молоді, оскільки більшість респондентів повідомили про часті або періодичні

переживання тривоги за майбутнє. Це може бути наслідком нестабільної ситуації, економічних та соціальних труднощів, характерних для воєнного стану. Стрес також має фізіологічний прояв у вигляді порушень сну та харчових звичок, що підтверджує серйозний вплив воєнних обставин на психоемоційне благополуччя молодих людей.

Щодо соціальної активності, то участь молоді в громадських заходах за часів воєнного стану є різною. Хоча значна частина респондентів зберегла свою активність, деякі обмежили участь через безпекові ризики. Водночас, інші респонденти активізували свою участь, зокрема, в волонтерських ініціативах, що вказує на підвищену солідарність і бажання допомогти у кризовий період.

Особливу роль у важкий час відіграють соціальні зв’язки, де більшість молодих людей надають перевагу спілкуванню з близькими, такими як друзі та родина. Це підкреслює важливість особистої підтримки, тоді як фізичні зустрічі залишаються найціннішим видом соціальної взаємодії, хоча онлайн-комунікація також важлива для підтримки зв’язків.

Підтримка родини, віра в майбутнє та стабільність через роботу чи навчання є основними мотиваторами для більшості молодих людей, які знаходять в них сили для подолання стресу та труднощів, що виникають під час воєнного стану. Це свідчить про важливість сімейних зв’язків та надії на краще майбутнє як рушійних сил у боротьбі з труднощами війни.

Не менш важливим є питання безпеки та соціальної адаптації. Незадовільний рівень безпеки у місці проживання відчуває значна частина молоді, що викликає додаткове психологічне навантаження. Однак більшість оцінюють рівень безпеки як середній, що вказує на постійну напругу та відчуття небезпеки, що є невід’ємною частиною життя в умовах війни.

Результати дослідження показують, що воєнний стан суттєво впливає на якість життя молоді, змінюючи соціальні зв’язки, активність та психологічний стан. Проте підтримка родини, віра в майбутнє та соціальна активність допомагають молодим людям адаптуватися до нових умов і справлятися з викликами, що постають перед ними.

3.3. Рекомендації щодо покращення якості життя молоді в умовах дії воєнного стану

Запропоновані рекомендації ми сформували на основі аналізу відкритих відповідей респондентів на запитання «Які дії, на вашу думку, держава повинна зробити для покращення якості життя молоді?», включеного до анкети «Якість життя молоді в умовах воєнного стану».

Відповіді відображають широкий спектр думок та пропозицій, що свідчить про багатогранність викликів, з якими стикається молодь у цей складний період. Анкета дозволила зібрати думки респондентів щодо ключових аспектів життя: від економічної стабільності та освіти до соціальної підтримки та безпеки. Отримані дані стали базою для розробки комплексних заходів, спрямованих на вирішення актуальних проблем і створення умов для розвитку молодого покоління.

І. Стабілізація економічної ситуації

Важливою складовою підтримки молоді є створення умов, які сприяють економічній стабільності та забезпечують можливості для фінансового зростання:

1. Забезпечення гідних робочих місць, розробка програм, які стимулюють створення робочих місць для молодих фахівців. Це може включати державне субсидіювання підприємств, що наймають молодь, а також розвиток секторів економіки, де потрібні молоді кадри.
2. Підвищення заробітної плати, впровадження мінімальних стандартів оплати праці та запровадження індексації заробітної плати відповідно до рівня інфляції, що дозволить молоді мати достойний рівень життя.
3. Сприяння розвитку підприємництва, створення сприятливого бізнес-клімату для молодих підприємців через надання податкових пільг, грантів, безвідсоткових кредитів та менторських програм, спрямованих на розвиток стартапів.

II. Соціальна підтримка. Молодь в умовах війни потребує особливого захисту та підтримки, щоб зберегти соціальну рівновагу та можливості для розвитку:

1. Доступне житло – запуск програм пільгового іпотечного кредитування та розвиток соціального житла для молоді, що сприятиме її закріпленню в країні.

2. Психологічна допомога, забезпечення доступу до безкоштовної психологічної підтримки, особливо для тих, хто постраждав від наслідків війни, втратив близьких або зіткнувся з важкими життєвими ситуаціями.

3. Розвиток інфраструктури дозвілля, відкриття молодіжних центрів, організація культурних і спортивних заходів у регіонах, особливо в малих містах, де молоді бракує можливостей для соціальної активності.

III. Освіта та працевлаштування. Освіта та працевлаштування є ключовими факторами, що визначають можливості молоді для самореалізації:

1. Покращення якості освіти: модернізація освітніх програм, адаптація їх до сучасних потреб ринку праці, а також забезпечення безкоштовного доступу до якісної освіти на всіх рівнях.

2. Програми стажування та першого робочого місця: створення партнерських програм між навчальними закладами та роботодавцями, які допоможуть молоді здобути практичний досвід.

3. Навчання підприємництву: організація тренінгів, курсів і вебінарів для молоді, які сприяють розвитку підприємницьких навичок, планування бізнесу та управління фінансами.

IV. Безпека та стабільність. Питання безпеки та стабільності є пріоритетними для молоді, яка прагне жити в мирному та передбачуваному середовищі:

1. Закінчення війни: державі слід прикладати максимальних зусиль для завершення воєнних дій і забезпечення миру, адже саме від цього залежить стабільне майбутнє молодого покоління.

2. Прозорість у системі мобілізації: запровадження справедливих і прозорих умов мобілізації, що мінімізують корупцію та знижують рівень соціальної напруги.

V. Залучення молоді до управлінських процесів. Молодь має стати активним учасником процесів прийняття рішень на різних рівнях управління, щоб впливати на формування власного майбутнього:

1. Підтримка молодіжних ініціатив: створення платформ для обговорення молодіжних проблем, розробка грантових програм для фінансування проєктів, ініційованих молоддю.

2. Популяризація громадських заходів: організація національних і локальних ініціатив, що сприяють соціальній інтеграції молоді, залученню її до волонтерської діяльності та активної участі у громадському житті.

VI. Розвиток культури та спорту. Розвиток культури та спорту є важливою складовою формування здорового та соціально активного молодого покоління:

1. Залучення до культурного життя: підтримка молодих митців, організація фестивалів, виставок і культурних заходів, доступних для широкого кола учасників.

2. Підтримка спорту: створення умов для занять спортом, розвиток спортивних клубів, секцій, шкіл і проведення спортивних турнірів, що сприятимуть формуванню здорового способу життя.

Отже, якість життя молоді в умовах воєнного стану значно погіршується під впливом як об’єктивних, так і суб’єктивних факторів. Необхідно розробити комплексний підхід до підтримки молоді, який включає економічну, соціальну та психологічну підтримку та забезпечує можливості для збереження та розвитку соціальних зв’язків та самореалізації.

ВИСНОВКИ

Якість життя під час війни в Україні зазнала значних змін, оскільки конфлікт вплинув на всі аспекти життя населення. Війна призвела до зниження рівня життя, погіршення доступу до медичних послуг, а також до збільшення психологічного стресу серед населення. Якість життя є важливим фактором, що впливає на повернення біженців. Багато українців, які виїхали за кордон, розглядають можливість повернення, якщо умови життя покращаться. Ключовими факторами для повернення є стабільність, безпека та доступ до медичних послуг.

В роботі проаналізовано та оцінено вплив війни на якість життя молоді, зокрема у зв'язку з соціальними, економічними, психологічними та культурними факторами.

1. Огляд історичних та теоретичних підходів до поняття «якість життя» показує, що це складне та багатовимірне явище, яке охоплює багато аспектів людського життя, включаючи матеріальний добробут, фізичне та психічне здоров'я, соціальні зв'язки та загальну задоволеність життям. Сучасні концепції якості життя значно розширили традиційний економічний підхід, включивши такі суб'єктивні елементи, як задоволеність життям і можливості для самореалізації, які особливо важливі в кризових ситуаціях, таких як війна.

2. Ситуація воєнного стану створює низку викликів для якості життя молоді, особливо через зміну соціально-економічних умов, порушення нормального ритму життя та психологічний тиск. Основними факторами, що впливають на якість життя молоді у воєнний час, є економічна нестабільність, ризики фізичної безпеки, порушення навчального процесу та обмежені можливості соціальної взаємодії. При цьому важливу роль відіграють суб'єктивні чинники, такі як тривожність і стрес, а також стратегії адаптації молоді.

3. Соціально-економічне становище молоді в умовах воєнного стану істотно змінилося. Втрата роботи, зниження доходів і обмежений доступ до

можливостей освіти та професійної підготовки сприяли зниженню рівня життя молоді. Ситуація переміщених і вимушено переміщених осіб є особливо складною, що робить доступ до ресурсів і підтримки ще більш складним.

4. Суттєво змінилася і психологічна ситуація молоді. Молоді люди стикаються зі зростаючим рівнем стресу, тривоги, депресії та інших психологічних проблем. Постійний стрес і криза можуть призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психологічних розладів.

5. Також трансформуються соціальні зв’язки та соціальний капітал молоді в умовах воєнного стану. Багато молодих людей втрачають можливість підтримувати звичні соціальні зв’язки через обмеження пересування та мобільності. Водночас з’являються нові форми соціальної взаємодії, особливо онлайн-платформи, які можуть частково компенсувати втрату традиційних зв’язків, але не можуть повністю замінити їх.

Крім цього, в умовах воєнного стану соціальні зв’язки молоді не лише зберігаються, а й набувають нових форм, які сприяють подальшому розвитку громадянського суспільства та зміцненню соціального капіталу.

Отже, якість життя молоді в умовах воєнного стану значно погіршується під впливом як об’єктивних, так і суб’єктивних факторів. Необхідно розробити комплексний підхід до підтримки молоді, який включає економічну, соціальну та психологічну підтримку та забезпечує можливості для збереження та розвитку соціальних зв’язків та самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дані станом на 13 березня 2023 року. URL: https://www.ohchr.org/en/news/2023/03/ukraine-civilian-casualty-update-13-march-2023 (дата звернення: 01.09.2024).

2. Дані станом на 7 березня 2023 року. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine. (дата звернення: 01.09.2024).

3. Євдокимова Н.О., Зливков В.Л., Лукомська С.О. Дорога змін: ефективне спілкування у кризових умовах життя: посібник із психології для «чайників». Миколаїв, 2016. 116 с.

4. Гелбрейт Д. К. Суспільство блага. Пора гуманності. К.: ВД «Скарби», 2003. 160 с.

5. Зливков В., Лукомська С. Діти війни: теоретико-методичні і практичні аспекти психологічної допомоги. Київ–Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2022. 96 с.

6. Мармоза А.Т. Економічна статистика : підруч. Київ, 2017. 600 с.

7. Campbell A. The Sense of Wellbeing in America: Recent Patterns and Trends. New York: McGrawHill, 1981. 264 p.

8. Вавринів О.С., Христук О.Л. Дослідження психоемоційних станів особистості під впливом стресогенних факторів: *зб.наук.праць.* Львів: ЛьвДУВС, 2023. Вип.2. С.11-15.

9. Ващенко В.Б. Психологічні ресурси особистості в подоланні складних життєвих ситуацій. *Проблеми сучасної психології*. 2018. Вип. 40. С. 33–49.

10. Гречко Т. П. Загальна характеристика основних психічних станів особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. Вип. 4. С. 122-126.

11. Грицук О. В. Когнітивна активність та регуляція емоційних станів особистості. *Проєктування позитивного життєвого простору особистості:*

матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 18 – 19 квітня 2019 р. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2019. С. 94 – 97.

12. Хлопецький В, Курилюк С. Сучасні уявлення про негативні психічні стани та передумови їх виникнення в навчальній діяльності студентів. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2019. С.26-33.

13. Kulchytska A., & Polikarchyk S. Psychological analysis of the problems of psycho-emotional states of individuals in the conditions of separation. *Psychological Prospects Journal,* 2023. №: 41, P.133–145.

14. Черенько Л.М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності : монографія. Київ, 2021. 423 с.

15. Україні. *Бізнес Інформ*. 2012. № 6. С. 114–117. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2012-6_0-pages-114_117.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

16. Лугінін О.Є., Білоусова С.В. Статистика : підруч. Київ, 2005. 580 с.

17. Шостак І.В. Анкетування: методичні рекомендації щодо організації та проведення соціологічного дослідження. Острог, 2021. 40 с.

18. Мандибура В.О. Рівень життя населення та механізми його регулювання : автореф. дис. ... докт. екон. наук: 08.09.01. Київ, 1999. 44 с.

19. Стеценко Т.О. Аналіз регіональної економіки: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2002. 116 с.

20. Хаустова В. Є., Узунов Ф. В. Міжнародний порівняльний аналіз рівня та якості життя населення країн світу. *Вісник ДонДУЕТ*. 2003. № 4 (20). С. 47 – 55.

21. Вплив російсько-української війни на економіку України. URL: https://cpd.gov.ua/articles/czpd_analizuye-vplyv-rosijsko-ukrayins/ (дата звернення: 01.09.2024).

22. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. URL: https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/ (дата звернення: 15.09.2024).

23. Галіані С. Як війна в Україні змінює економічний і бізнесовий ландшафти країн, регіонів та світу. URL: https://forbes.ua/money/velika-ekonomichna-perebudova-25082023-15642 (дата звернення: 15.09.2024).

24. Жила Г. Економічні та соціальні наслідки війни, вплив конфлікту на світову економіку. *Економіка та суспільство*, 2023. №: 47. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-35 (дата звернення: 10.09.2024).

25. Середа Ю. Український парадокс: сильне громадянське суспільство – слабкий вплив на владу. Як змінити ситуацію? URL: http://surl.li/dkrjv (дата звернення: 15.09.2024).

26. Соціологічна група Рейтинг. Комплексне дослідження: як війна змінила мене та країну. Підсумки року. URL: http://surl.li/fajle (дата звернення: 15.09.2024).

27. Соціологічна група Рейтинг. Сімнадцяте загальнонаціональне опитування: ідентичність. Патріотизм. Цінності. URL: http://surl.li/dkrki (дата звернення: 10.10.2024).

28. Костенок І. Громадянська активність на місцях як один з індикаторів інтенсивності муніципальних процесів: український вимір [Електронний ресурс]. Державне управляння: удосконалення та розвиток. 2012. №10. URL: http://surl.li/hlgav/ (дата звернення: 10.09.2024).

29. Скажи їм дякую: 10 благодійних організацій, які наближають нас до перемоги. URL: http://surl.li/dksux (дата звернення: 15.09.2024).

30. Індекс сталості організацій громадянського суспільства CSOSI – 2017–2021. URL: http://surl.li/dkrtq/ (дата звернення: 10.09.2024).

31. Досвід волонтерських рухів, способів об’єднання, підтримки та напрямів допомоги, довкола яких об’єднуються українці за кордоном. URL: http://surl.li/dlszs. (дата звернення: 10.09.2024).

32. Єлісєєва Л. Методологічні підходи до аналізу соціального капіталу як економічного інституту на мікро-, макрорівнях та економічних наслідків синергії кооперативної взаємодії. *Економічний часопис Волинського*

національного університету імені Лесі Українки. 2022. № 2, 26 (Jun. 2021). С. 24–33.

33. Бибик Д. Д., Савельчук І. Б. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану. *Social work and education*. 2023. Vol. 10. No. 1. С. 7–16.

34. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 158 с.

35. Савельчук І. Б. Очікування та орієнтація на майбутнє: виклики під час війни для сучасної учнівської та студентської молоді. *Післявоєнний світ: люди, проблеми, цінності* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15.04.2022 р. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. С. 67–68.

36. Савельчук І. Б. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9. No. 1. P. 113–121.

37. Докторович М.О. Соціальна компетентність: співвідношення наукових категорій. *Матеріали IX міжнародної науково-практичної конференції «Наука та освіта – 2006*». Т. 2. Дніпропетровськ, 2006. С. 81-89.

38. Єременко М. Студентська молодь: особистість і соціум. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. 2012. Т. 2. С. 207-216.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета «Якість життя молоді в умовах воєнного стану»

1. Ваш вік:

- До 18 років
- 18-24 роки
- 25-30 років
- 31 і більше

2. Чи доводилося вам змінювати місце проживання через воєнний стан?

- Так
- Ні

3. Чи є у вас статус ВПО (внутрішньо переміщеної особи)?

- Так
- Ні

4. Ваша статева приналежність:

- Чоловіча
- Жіноча
- Інше

5. Як змінився ваш спосіб навчання через воєнний стан?

- Навчаюся очно
- Навчаюся дистанційно
- Поєдную очне та дистанційне навчання
- Не навчаюся

6. Які труднощі ви відчуваєте у навчанні під час воєнного стану?

- Відсутність доступу до якісного інтернету
- Нестача матеріалів для навчання
- Психологічні труднощі
- Інше: *Вкажіть*

7. Чи плануєте ви продовжувати освіту після закінчення воєнного стану?

- Так
- Ні
- Важко сказати

8. Як змінився рівень вашого фінансового забезпечення за останній рік?

- Покращився
- Залишився без змін
- Погіршився

9. Якщо у вас є робота, які труднощі ви відчуваєте в роботі через воєнний стан?

- Скорочення робочих годин
- Зменшення зарплати
- Втрата роботи
- Відсутність труднощів
- Інше: *Вкажіть*

10. Чи стикаєтеся ви з проблемами через ріст цін на основні товари?

- Постійно
- Іноді
- Ні

11. Як часто ви відчуваєте стрес через поточні обставини?

- Щодня
- Раз на кілька днів
- Рідко
- Ніколи

12. Чи відчуваєте ви тривогу за майбутнє?

- Так, часто
- Іноді
- Ні

13. Які стратегії ви використовуєте для подолання стресу?

- Фізичні вправи
- Спілкування з друзями
- Звернення до спеціалістів
- Хобі чи творчість
- Інше: *Вкажіть*

14. Чи помітили ви у себе зміни у сні або харчуванні через стрес?

- Так, значні
- Так, незначні
- Ні

15. Як змінилася ваша участь у громадських заходах під час воєнного стану?

- Зросла
- Зменшилася
- Не змінилася

16. Чи долучаєтеся ви до волонтерських ініціатив?

- Так, активно
- Так, іноді
- Ні

17. Які можливості соціальної взаємодії ви вважаєте найбільш цінними зараз?

- Онлайн-спілкування
- Особисті зустрічі
- Громадські заходи
- Інше: *Вкажіть*

18. Як ви оцінюєте рівень своєї безпеки в поточному місці проживання?

- Високий
- Середній
- Низький

19. Що вас найбільше мотивує у поточних умовах?

- Підтримка родини
- Робота чи навчання
- Віра у майбутнє
- Інше: *Вкажіть*

20. Які дії, на вашу думку, держава повинна зробити для покращення якості життя молоді?

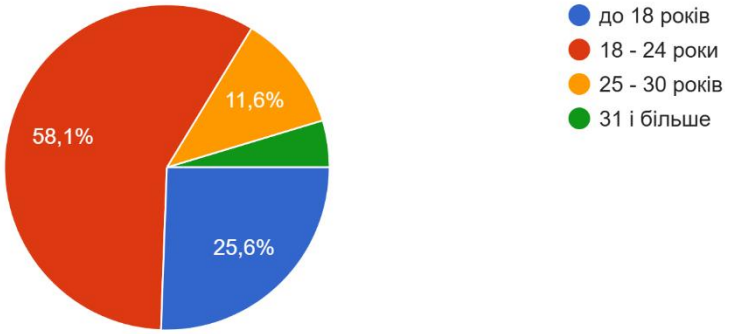
Відкрите питання

Додаток Б

Відповіді з анкети «Якість життя молоді в умовах воєнного стану»

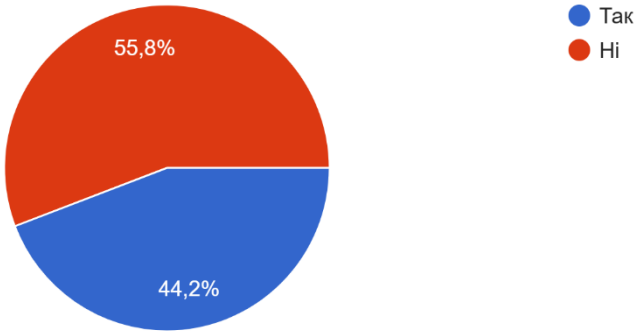
1. Ваш вік:

43 відповіді

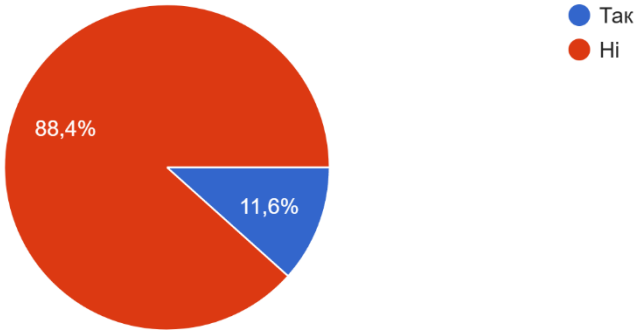
2. Чи доводилося вам змінювати місце проживання через воєнний стан?

43 відповіді

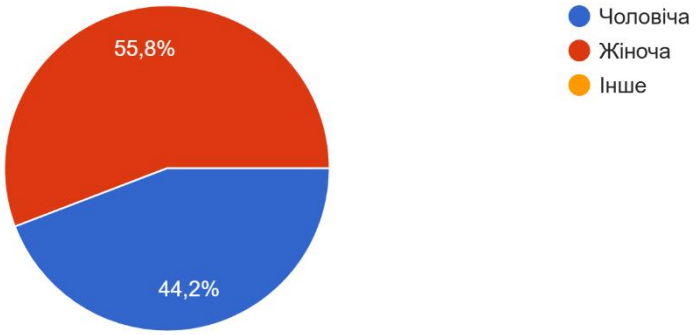
3. Чи є у вас статус ВПО (внутрішньо переміщеної особи)?

43 відповіді

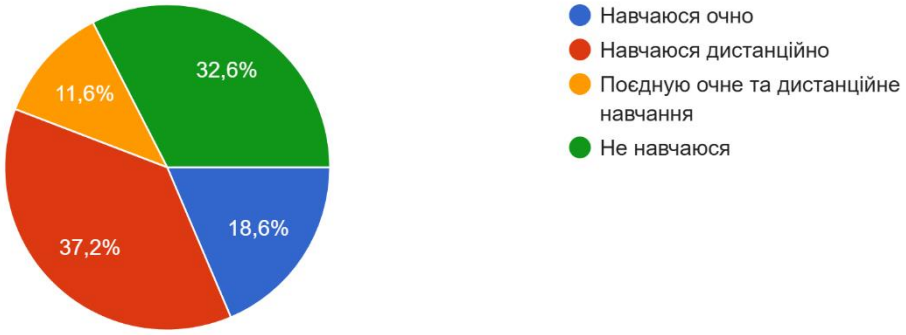
4. Ваша статева приналежність:

43 відповіді

5. Як змінився ваш спосіб навчання через воєнний стан?

43 відповіді

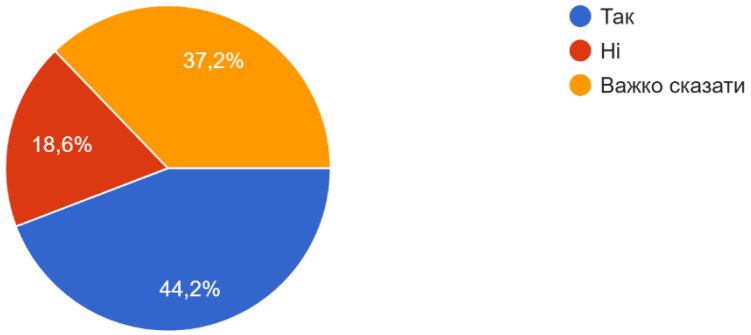
6. Які труднощі ви відчуваєте у навчанні під час воєнного стану?

43 відповіді

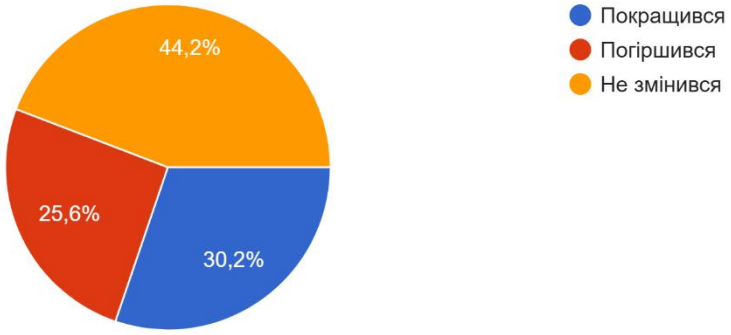
7. Чи плануєте ви продовжувати освіту після закінчення воєнного стану?

43 відповіді

8. Як змінився рівень вашого фінансового забезпечення за останній рік?

43 відповіді

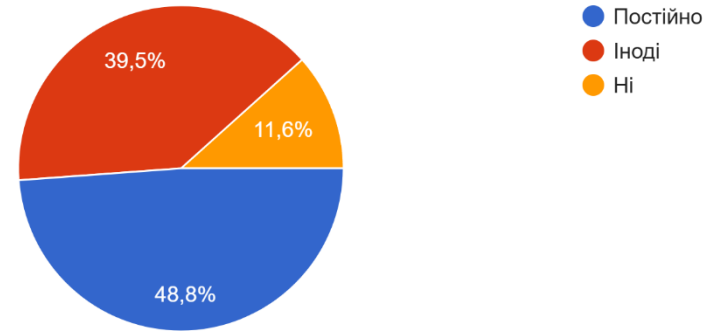
9. Якщо у вас є робота, які труднощі ви відчуваєте в роботі через воєнний стан?

43 відповіді

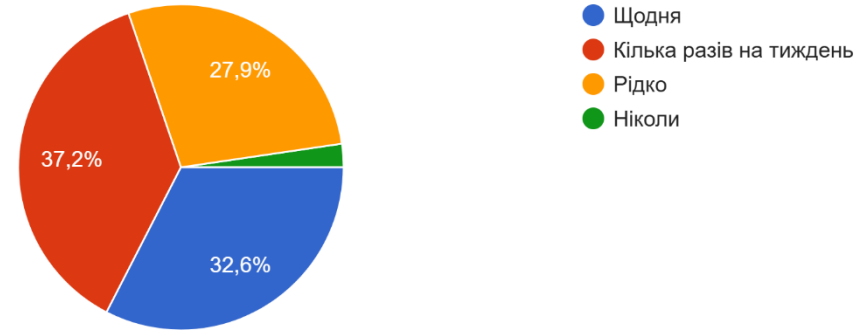
10. Чи стикаєтеся ви з проблемами через ріст цін на основні товари?

43 відповіді

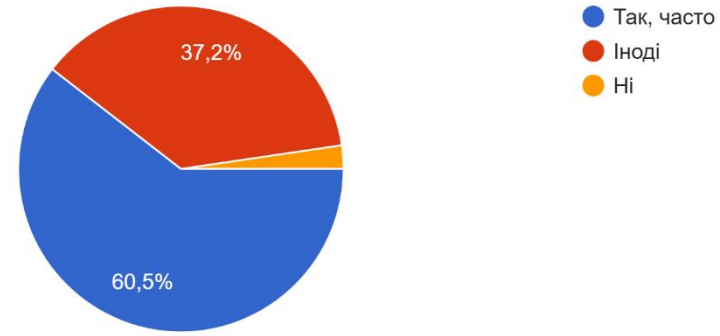
11. Як часто ви відчуваєте стрес через поточні обставини?

43 відповіді

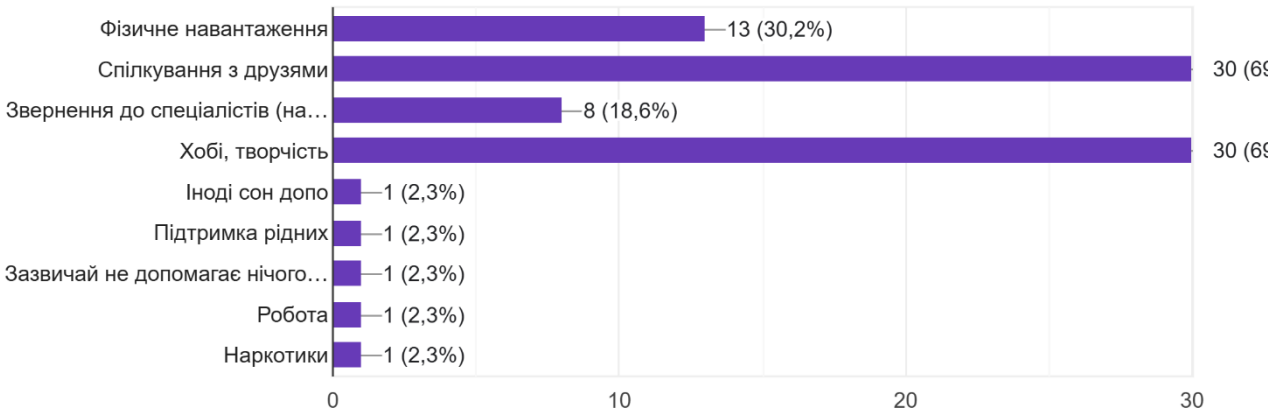
12. Чи відчуваєте ви тривогу за майбутнє?

43 відповіді

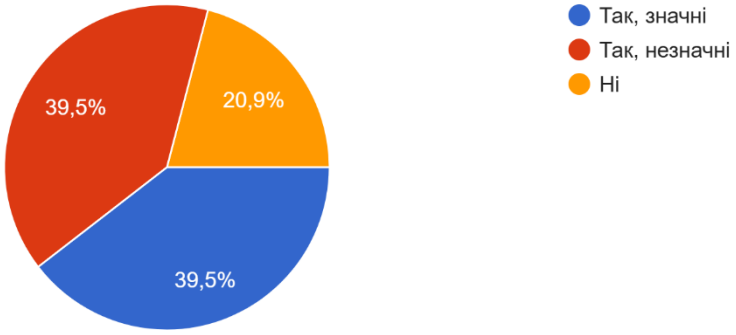
13. Які стратегії ви використовуєте для подолання стресу?

43 відповіді

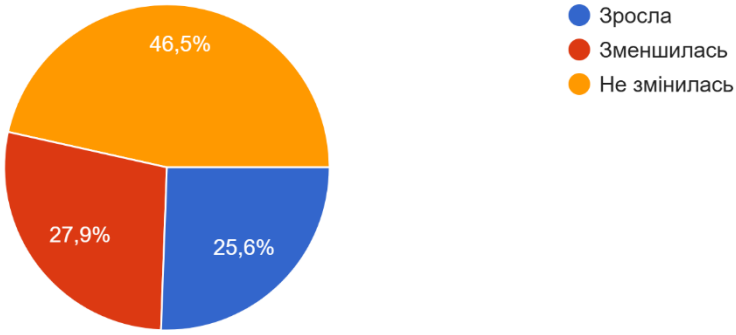
14. Чи помітили ви у себе зміни у сні або харчуванні через стрес?

43 відповіді

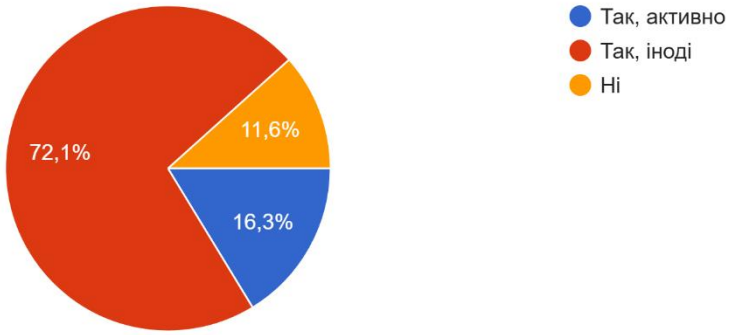
15. Як змінилася ваша участь у громадських заходах під час воєнного стану?

43 відповіді

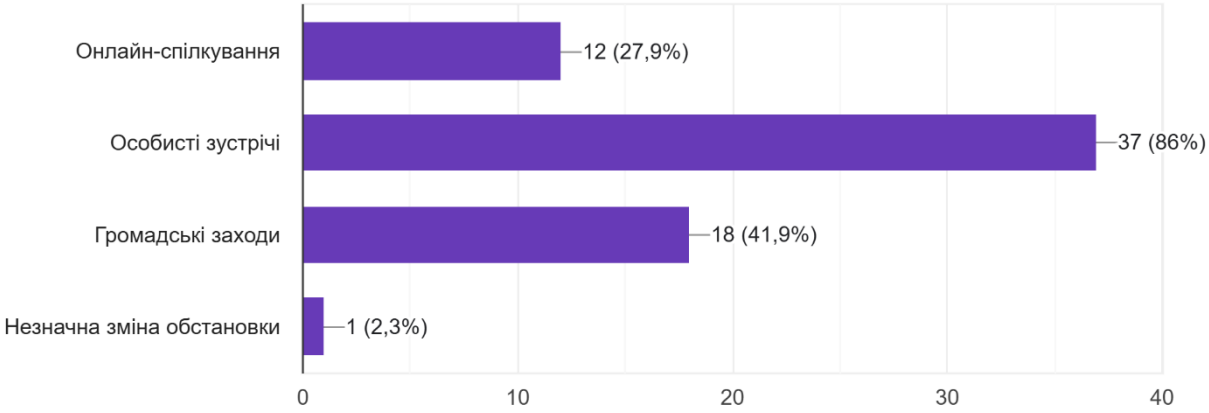
16. Чи долучаєтеся ви до волонтерських ініціатив?

43 відповіді

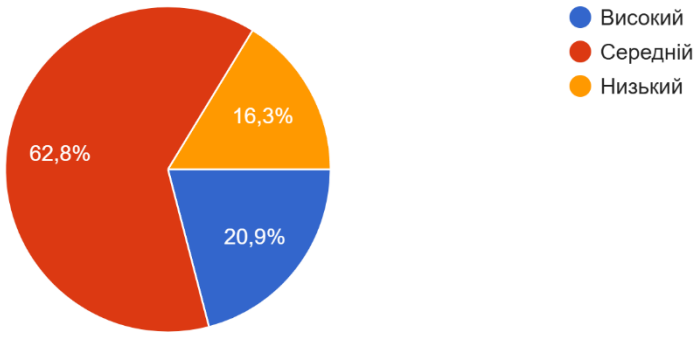
17. Які можливості соціальної взаємодії ви вважаєте найбільш цінними зараз?

43 відповіді

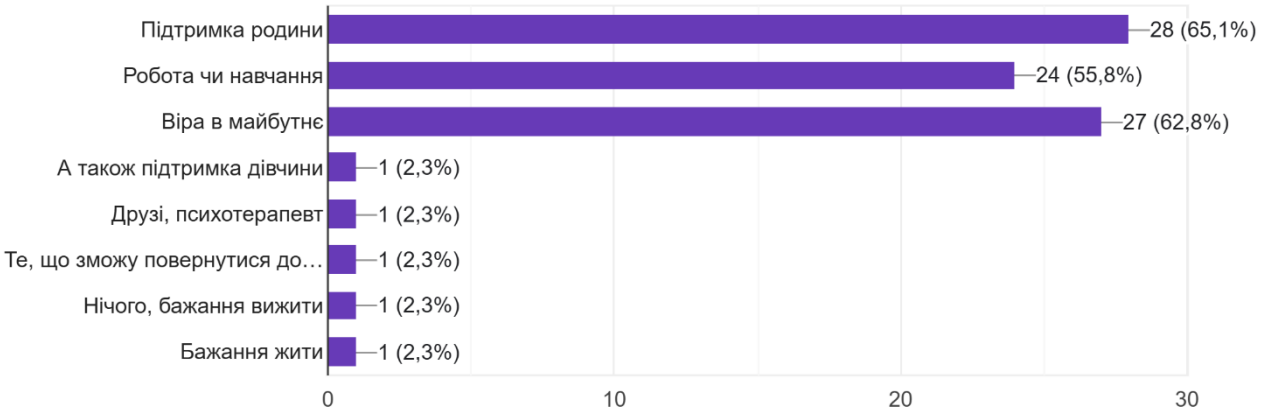
18. Як ви оцінюєте рівень своєї безпеки в поточному місці проживання?

43 відповіді

19. Що вас найбільше мотивує у поточних умовах? Підтримка родини Робота чи навчання Віра у майбутнє Інше: Вкажіть

43 відповіді

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Ніколенко Владислав Максимович, студент ІІ курсу магістратури, заочної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальність 054 «Соціологія», адреса електронної пошти elitefox228@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Якість життя молоді в умовах дії воєнного стану» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/на;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

03.12.2024 В.М. Ніколенко

Науковий керівник,
к.філос.н., доцент кафедри соціології
03.12.2024 О.С. Сорокіна